

Economisch-Statistische Berichten

Forensen

★

Prof. Dr. H. J. Witteveen

Inflatie en maatschappelijke orde

Een repliek

★

Dr. M. Neiryndck

Arbeiders manifesteren in België
gedurende de depressie

★

Drs. P. H. M. Cremers

De Oost-West handel

★

Drs. P. M. Pauw

Sigaretten, shag en de fiscus

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2190

WOENSDAG 1 JULI 1959

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM

*U reageert op annonces in „E.-S.B.”?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!*

vacatures

CALTEX PETROLEUM MAATSCHAPPIJ (NEDERLAND) N.V.

vraagt voor spoedige indiensttreding

EEN ECONOOM

voor haar afdeling Statistiek (max. leeftijd 30 jaar).

Vereisten: doctoraal examen economie, bedrijf-economische richting. 3 jaar ervaring in een gelijkwaardige functie in het bedrijfsleven. Gede- gen kennis van de Engelse taal. Betrokkene zal worden belast met het samenstel- len van bedrijfseconomische en statistische ana- lyses.

Schriftelijke sollicitaties aan: Hoofd Afdeling Personeels- zaken, Postbus 62, 's-Gravenhage.

Bij het Ministerie van Economische Zaken is een moge- lijkheid tot plaatsing van

DOCTORANDI IN DE ECONOMIE

Leeftijd: ten hoogste 30 jaar. Zij, die — na selectie — worden tewerkgesteld, zullen een opleiding ontvangen van ca. 18 maanden met roulering over onderscheidene afdelingen. Gedurende de opleiding wordt vol salaris uitbetaald. Bij gebleken geschiktheid volgt aan het einde van de opleiding een aanstelling in vaste dienst. De kan- didaten zal worden gevraagd zich aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen. De gelegenheid tot sollicite- ren bestaat ook voor degenen, die binnenkort afstuderen of in militaire dienst zijn. Eigenhandig geschreven solli- citatiebrieven met vermelding van volledige personalia en met een afschrift cijferlijst eindexamen van genoten vooropleiding onder no. 1316/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) te richten aan het Bureau Personeelsvoor- ziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

Adviezen

en bemiddeling

inzake

levensverzekeringen

en

pensioencontracten

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening.
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29, overige landen
f. 31 per jaar (België en Luxemburg B. fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentietarief f. 0,30 per mm. Contracttarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Forensen

Bij de algemene woningtelling van 30 juni 1956 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek ook informatie ingewonnen betreffende het forensenverkeer. De voornaamste der verkregen gegevens zijn onlangs per gemeente — in een 37 bladzijden beslaande tabel —, per provincie en voor ons land als geheel gepubliceerd ¹⁾. Doordat aan degenen, die hun werkkring buiten hun woongemeente hadden, ook is gevraagd wáár zij werkten, konden, behalve over het aantal uitgaande forensen — woonforensen genaamd —, per gemeente ook gegevens worden verstrekt over het aantal binnenkomende, of werkforensen. Voorts is, wat de woonforensen aangaat, bovendien vermeld hoeveel er in België en Duitsland dan wel in meer dan één gemeente hun activiteiten ontplooiden. Daardoor konden de grensarbeiders, de beroepsforensen — handelsreizigers, verzekeringsagenten e.d. —, de vissers, het rijdend, varend of vliegend personeel van vervoersondernemingen, alsmede derondtrekkende bouwvakarbeiders en grondwerkers worden onderscheiden van degenen met één vaste werk-gemeente, de eigenlijke forensen dus.

Nevenstaande tabel geeft een globale indruk van het totale forensisme per 30 juni 1956. Wat de cijfers der categorie „echtgenoten, kinderen en overige leden van huishoudens” betreft, dient te worden aangetekend, dat deze zijn onderschat; het aantal forensen in deze categorie is dus groter dan door de cijfers wordt gesuggereerd. Opvallend is, hoezeer de forensenpercentages per provincie uiteenlopen: Limburg heeft een percentage van 29,2, Friesland een van 9,2. Ten dele laten zich deze verschillen verklaren uit het feit, dat als criterium voor forens het overschrijden van de gemeentegrens is aangehouden. In provincies met een relatief groot aantal kleine gemeenten, zoals Zeeland en Limburg, is men alleen daardoor al eerder forens dan in Friesland en Drenthe, die overwegend uitgestrekte gemeen-

¹⁾ „Algemene woningtelling, 30 juni 1956 Serie B Deel 3, Forensen”, 64 blz., f. 6,35.

ten kennen. Voorts zijn de verschillen uiteraard mede afhankelijk van de sociaal-economische structuur der provincies, de ligging der werkcetra en de spreiding der bevolking.

Van alle woonforensen onder de hoofden van huishoudens en de alleenstaanden — de groep der overige leden van huishoudens is niet uitgesplitst — kan 77 pCt. worden beschouwd als eigenlijke forens, in de zin van werkend in één andere gemeente en ca. 12 pCt. — bijna 52.000 personen — als forens ten gevolge van de woningnood. Voorts werkt 43 pCt. van alle woonforensen in aangrenzende gemeenten, zodat deze lieden desgewenst als „korte afstandspendelaars” kunnen worden betiteld. Men doet er evenwel goed aan zich ook hier voor ogen te houden, dat „kort” voor de ene gemeente heel goed „lang” voor de andere kan zijn en dat bijv. een niet-forens, wonend in Rotterdam/Hillegersberg en werkend in Rotterdam/Pernis heel wat langer onderweg is dan degene die forenst van Rotterdam/West naar Schiedam.

Tot slot nog een enkel woord bij de laatste drie regels van de tabel, waarin de overeenkomstige gegevens die destijds bij de volks- en beroepstelling van 31 mei 1957 werden ingewonnen, zijn vermeld, resp. vergeleken met die van 1956. Hieruit blijkt, dat het aantal forensen onder de hoofden van huishoudens sedert 1947 met 48 pCt. en dat onder de alleenstaanden met 60 pCt. is toegenomen. Aangezien gedurende dezelfde periode het aantal alleenstaanden onder de beroepsbevolking is gedaald, is de relatieve omvang van de pendel dezer categorie verdubbeld. Aan de achteruitgang van het aantal forensen onder de overige leden van huishoudens zal, naar het C.B.S. opmerkt, de reeds eerder genoemde onvolledige registratie wel in de eerste plaats debet zijn. Daar deze uiteraard ook doorwerkt in de cijfers van het totaal aantal forensen, zal het forensenverkeer sedert 1947 in werkelijkheid sterker zijn toegenomen dan de cijfers doen zien.

Forensen								
Wonend in een gemeente in	Hoofden van huishoudens	Alleenstaanden	Overige leden van huish.	Totaal	Hoofden van huishoudens	Alleenstaanden	Overige leden van huish.	Totaal
Groningen	14.532	364	6.142	21.038	14,9	7,6	9,3	13,3
Friesland	11.027	238	2.741	14.006	11,8	6,9	4,9	9,2
Drenthe	8.087	155	2.612	10.854	13,3	9,5	6,5	10,5
Overijssel	23.721	448	13.415	37.584	16,2	10,3	11,3	13,9
Gelderland	44.764	1.141	23.092	68.997	19,3	11,3	13,9	16,9
Utrecht	31.265	1.132	10.809	43.206	25,7	14,9	13,2	20,5
N.-Holland	81.800	3.412	30.750	115.962	19,7	9,5	12,0	16,4
Z.-Holland	107.247	3.940	37.165	148.352	20,0	10,6	11,0	16,2
Zeeland	12.429	347	4.094	16.870	20,7	14,3	12,0	17,5
N.-Brabant	58.383	1.153	33.250	92.786	23,6	13,6	15,1	19,5
Limburg	51.361	2.100	27.704	81.165	34,5	31,8	22,6	29,2
N.O.-Polder	3	—	9	12	0,1	—	0,6	0,2
Z.-Ijsselm. polders	—	—	2	2	—	—	33,3	3,5
Totaal 1956	444.619	14.430	191.875	650.834	20,5	11,7	12,8	17,2
Totaal 1947	300.167	9.047	235.084	544.298	16,4	6,0	14,6	15,1
1956 in pCt. van 1947	148	160	82	120	125	195	88	114

INHOUD

Forensen	Blz. 515	Boekbesprekingen:	Blz.
Inflatie en maatschappelijke orde; een replek, door Prof. Dr. H. J. Witteveen	516	Prof. W. J. de Langen: De grondbeginselen van het Nederlandse belastingrecht, Deel II, bespr. door Prof. Dr. B. Schendstok	526
Arbeiders manifesteren in België gedurende de depressie, door Dr. M. Neirynek	519	Jean de Jaegher: La laine et le marché commun, bespr. door Mr. Dr. B. J. M. van Spaendonck	527
De Oost-West handel, door Drs. P. H. M. Cremers	523	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ..	528
Sigaretten, shag en de fiscus, door Drs. P. M. Pauw	525	Statistieken	529

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Inflatie en maatschappelijke orde

Een replek

Inleiding.

Mijn kritiek op het rapport van de Sociaal-Economische Raad heeft de pennen in beweging gebracht van twee collega's, die aan de totstandkoming ervan hebben meegewerkt: Prof. Tinbergen en Prof. Bosman¹⁾. Dit verheugt mij; discussie kan ons inzicht vaak verdiepen. Voordat ik van mijn kant nader op enkele punten inga, wil ik één ding duidelijk vooropstellen. Tinbergen merkt in zijn inleiding op, dat ik „de kwaliteit van de S.-E.R.-leden toch wel iets schijn te onderschatten”. Ik wil gaarne verzekeren, dat dit niet het geval is. Het zij zeker verre van mij om de kwaliteit te onderschatten van mijn hooggeschatte vroegere promotor en van andere leden van de Raad, waarvoor ik grote waardering heb. Mijn kritiek richt zich dan ook niet op personen maar op het rapport, dat voor ons ligt, en daarmee op de werkwijze van de S.-E.R., die blijkbaar meebrengt, dat *ondanks* de hoge kwaliteit van de leden een zo uiterst onbevredigend advies is gegeven. Dit negatieve oordeel moet ik ook na de reacties van Tinbergen en Bosman handhaven. Zij zijn het immers op vele punten in wezen met mij eens; en op andere punten is hun verweer m.i. weinig overtuigend.

Zijn de voorstellen van de Raad inflatoir?

Mijn stelling, dat de S.-E.R. ons de weg naar nieuwe inflatie wijst, berust op de in het rapport gegeven cijfers en wat de combinaties A en B betreft op een cijferopstelling, die ik uit de gegevens in het rapport heb afgeleid. De kritiek richt zich niet op die cijferopstelling, maar wil alleen de resultaten ervan in sommige opzichten op wat meer vergelijkende wijze interpreteren.

Prof. Bosman gaat in op de *inflatoire impulsen* van f. 600 mln., die uit de combinaties van maatregelen A en B zouden voortkomen. Hij meent om te beginnen dat men deze impulsen niet — zoals ik heb gedaan — bij het in de prognose opgenomen totaal van f. 1.565 mln. mag optellen, omdat die prognose op zichzelf een bevredigende ontwikkeling oplevert. Deze kritiek begrijp ik niet. Wanneer uit een bepaalde reeks impulsen een evenwichtige ontwikkeling voortkomt, zal de toevoeging van zelfs relatief beperkte *extra-impulsen* juist de overgang naar een overspannen hausse kunnen bewerken. De conjunctuurtheorie leert ons, hoe een afwijking van de evenwichtige ontwikkeling cumulatieve verstoringen kan veroorzaken. Het lijkt mij dan ook volstrekt juist om ter beoordeling van de te verwachten ontwikkeling het *totaal* van de impulsen voor 1960 te vergelijken met het *overeenkomstige totaal* in de afgelopen jaren. Ik wees er in mijn artikel op, dat een totaal als voor 1960 is voorzien in geen der afgelopen hausse-jaren is bereikt.

Het tweede bezwaar van Bosman is, dat een loonsverhoging niet als een impuls te beschouwen is, omdat zij als een herziening van de inkomensverdeling moet worden gezien, zodat tegenover de loonsstijging een daling van andere inkomens behoort te staan. Ik meen, dat deze zienswijze een gevaarlijke illusie is; ik kom daar-nog uitvoeriger op terug. Hier wil ik volstaan met erop te wijzen,

1. dat men bij de bepaling van de consequenties van voorgestelde maatregelen moet uitgaan van de *waarschijnlijk te verwachten* gevolgen en niet van de gevolgen, die men

gaarne zou willen zien of waarvan men meent, dat zij *behoren* te ontstaan;

2. dat de bijlagen bij het rapport er consequent van uitgaan, dat een loonsstijging van 1 pCt. een prijsstijging van 0,4 pCt. veroorzaakt en dus *niet* tot een daling van andere inkomens leidt;

3. dat ook Bosman zelf zich van deze veronderstelling bedient om aan te tonen, dat de looncompensatie voor de huurverhoging die nominaal ongeveer het dubbele van een huurverhoging voor alle woningen bedraagt, reëel — dus rekening houdende met de veroorzaakte prijsstijging — niet zulk een grote overcompensatie zou vormen.

Ook met betrekking tot de te verwachten prijsstijging wordt mijn cijfer niet aangevochten. Alleen maakt Prof. Tinbergen mij het verwijt, dat ik combinatie C iets te ongunstig voorstel door het mogelijke effect van een versterkte concurrentie, die deze groep wil bereiken door het verbieden van verticale prijsbinding, buiten beschouwing te laten. Ik heb mij hier echter aangesloten bij de becijfering, die het advies zelf geeft. Ook de tekst van het rapport zegt over deze kwestie zo weinig²⁾, dat men van de lezer moeilijk kan verwachten, dat hij dit opvat als een concreet voorstel, dat de bij deze combinatie te verwachten prijsstijging zou beperken.

Belangrijker zijn twee andere kwesties, die zowel bij Tinbergen als bij Bosman naar voren komen. Natuurlijk bestaat de te verwachten prijsstijging voor een aanmerkelijk deel uit de huurverhoging en de stijging van de melkprijs door de afschaffing der consumentensubsidies: 1,77 pCt. op een totale prijsstijging van 3,21 pCt. Bosman noemt dit welbewust gewilde prijsstijgingen, die daarom buiten beschouwing kunnen blijven. Tinbergen bespreekt wel de mogelijkheid om tegenover deze onvermijdelijke prijsstijgingen een daling van andere prijzen te bereiken. Hij meent, dat „wij in een later stadium in deze richting pogingen moeten doen”. Thans acht hij dit echter uitgesloten, nu wij gaan integreren met andere Europese landen, waar het prijsniveau duidelijk hoger ligt.

Dit laatste lijkt mij allermist zeker. Ons prijsniveau is in de afgelopen vijf jaren al aanzienlijk meer gestegen dan in alle andere E.E.G.-landen, met uitzondering van Frankrijk, dat echter een devaluatie toepaste³⁾. Typerend is ook, dat sinds 1953 ons loonniveau met 40 pCt. steeg, onze kosten van levensonderhoud met 20 pCt., maar dat de invoeren uitvoerprijsindices vrijwel gelijk zijn gebleven. Deze cijfers doen bij mij de vraag rijzen, of de tijd niet ten einde loopt dat wij ons prijsniveau ongestraft méér omhoog kunnen laten gaan dan elders. M.i. zou men daarom in de huidige situatie althans met ernst moeten zoeken naar mogelijkheden om de compensaties voor de noodzakelijke prijsstijgingen ten dele ook te realiseren door prijsverlagingen, die aan de *gehele* bevolking ten goede komen. Van zulk een streven blijkt niets; in het S.-E.R.-advies wordt de mogelijkheid zelfs niet genoemd.

Integendeel, het rapport gaat in diametraal tegengestelde richting, want het stelt een looncompensatie voor, die in de

²⁾ Advies, blz. 49.

³⁾ Volgens het rapport van 15 september 1958 over „De economische ontwikkeling in de laatste tijd” van de E.E.G.-commissie, waren de kosten van levensonderhoud (1953 = 100) in Nederland 117, tegen 110 in Duitsland, 108 in België, 121 in Frankrijk en 114 in Italië.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 17 en 24 juni 1959.

prijzen zal kunnen doorwerken en het wenst ook daarnaast nog enkele maatregelen, zodat een verdere prijsstijging van 1,5 pCt. zou ontstaan, waardoor de door de „vergeten groepen” te dragen last bijna wordt verdubbeld. Hiertegen heb ik mijn kritiek vooral gericht; ik meen, dat dit sociaal volstrekt onrechtvaardig is.

Hoe staan mijn beide opponenten tegenover dit essentiële punt? Hun houding is zeer verschillend. Tinbergen beziet deze kwestie in het licht van zijn visie op de maatschappelijke orde. Daarop ga ik aan het slot van dit artikel uitvoerig in. Bosman is het met mij eens, dat ook deze algemene loonstijgingen niet in de prijzen behoren te worden doorberekend. Hij verdedigt het rapport echter door erop te wijzen, dat de tekst luidt, dat op de regel, dat niet mag worden doorberekend, bij de huurcompensatie „uitzonderingen kunnen worden gemaakt”. Het woord „kunnen” vat hij zo op, dat ook deze algemene loonmaatregel niet steeds zal mogen worden doorberekend; en daarom acht hij de regeling, die het rapport voorstelt toch geen sociale onrechtvaardigheid. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken, dat Bosman zich hier aan een strohalm vastklampt. Het advies gaat er immers van uit, dat de looncompensatie, evenals de overige maatregelen, moet worden *toegevoegd* aan de reeds in de prognose verwerkte incidentele loonstijgingen, die de door produktiviteitsstijging ontstane ruimte op zichzelf al vrijwel uitputten. Aldus toegevoegd zal de looncompensatie wel tot prijsstijging *moeten* leiden; en in de bijlagen bij het rapport wordt daarvan dan ook consequent uitgegaan. In dit licht gezien lijkt het mij waarlijk een schrale troost, dat de tekst van de voorstellen door het woordje „kunnen” in theorie een andere mogelijkheid openlaat. Wil deze sociaal onrechtvaardige doorberekening worden voorkomen, dan zal de loonpolitiek daar zeer doelbewust op moeten worden gericht.

De voorstellen tot huurverhoging.

Ik heb er op gewezen, dat de eenzijdigheid van de voorstellen van de Raad nog extra scherp naar voren komt, doordat men alle arbeiderswoningen van vóór 1918 van de huurverhoging wil uitzonderen. Prof. Bosman acht deze kwestie niet heel belangrijk; hij is van mening, dat het om niet veel meer dan een omkering van de bewijslast gaat. Een omkering van de bewijslast is echter beslissend, wanneer het bewijs in principe niet te leveren is! En dat is hier het geval, want de uitzondering zou volgens de S.-E.R. moeten gelden voor *alle* woningen vóór 1918 beneden een zekere huurklasse. Een uitzondering zou dan alleen te bepleiten zijn, wanneer de ouderdom van een huis door uitzonderlijke verbeteringen gecompenseerd zou zijn. Prof. Tinbergen acht mijn betoog op dit punt eenzijdig, omdat ik mij niet verontrust toon over de „meevallers” die de huurverhoging voor de huiseigenaren zou meebrengen. Ik meen echter, dat hier in principe van „meevallers” geen sprake is. De beleggers, die vóór de oorlog huizen kochten — vaak kleine renteniers — kozen namelijk juist *deze* belegging in plaats van de zoveel minder zorgen gevende obligaties, omdat zij hierin een *reëel* bezit zagen, dat tegen waardedaling van het geld beter bestand zou kunnen zijn. Wanneer thans — na vele jaren — eindelijk een zekere aanpassing van de huuropbrengst aan de prijsstijging wordt bereikt, is dit dus niet meer dan billijk en geen „meevaller”, maar iets, waarop men redelijkerwijze kon rekenen. Alleen wanneer men in sterke mate met hypotheek zou hebben gefinancierd kan een zeker ongemotiveerd voordeel ontstaan. Maar dat onbillijke gevolg brengt de geldontwaarding nu eenmaal voor alle debiteuren mee.

Intussen gaat het bij deze kwestie m.i. uiteindelijk slechts

om één ding: willen wij tot een vrije huurmarkt komen voor alle woningen? Wanneer dit het geval is, kan er voor uitzonderingen op de huurverhoging maar één redelijk motief zijn: dat de huren voor een bepaalde categorie woningen anders boven het evenwichtspeil zouden komen. Is dit niet het geval, dan zou een uitzondering immers slechts een ongewenst uitstel van executie zijn, omdat dan bij de uiteindelijke bevrijding van de huurmarkt de huren hier méér omhoog zouden moeten gaan, hetgeen weer extra moeilijkheden zou veroorzaken. De S.-E.R. heeft deze uitzondering dan ook gebaseerd op de stelling, dat de huren voor deze categorie al dicht bij het evenwicht zouden zijn gekomen. Deze stelling heb ik bestreden; en deze bestrijding is door mijn opponerende collega's niet aangevochten.

De vrijere loonvorming.

Over de vrijere loonvorming behoeft ik slechts twee opmerkingen te maken aan het adres van collega Bosman⁴⁾. Mijn betoog was, dat het zeer gevaarlijk is om bij de vrijere loonvorming de *produktiviteitsstijging* per bedrijfstak of onderneming als criterium te kiezen, maar dat men tot het beproefde criterium van *vraag en aanbod* zou moeten terugkeren. Bosman daarentegen wil wél van de produktiviteit uitgaan en schrikt kennelijk juist van het liberaal aandoende begrip „vraag en aanbod”. Hij haast zich namelijk om te verklaren, dat de coördinerende instantie hier tegen een onwenselijke uitkomst moet waken. In werkelijkheid zou echter het criterium van de produktiviteit — bij consequente toepassing — een veel grotere differentiatie en dus een veel groter gevaar voor een redelijke coördinatie inhouden dan dat van vraag en aanbod. Aan het laatste criterium zou immers al zijn voldaan, wanneer *eenmaal* een *beperkt* verschil zou zijn ontstaan, zodat een prikkel zou zijn geschapen, waardoor de werknemers in het ver-eiste tempo naar de sneller expanderende bedrijfstakken en ondernemingen worden getrokken. Het criterium van de produktiviteit zou daarentegen tot *steeds verder toenemende* loonverschillen moeten leiden, aangezien de mogelijkheden tot produktiviteitsstijging voor verschillende bedrijfstakken nu eenmaal sterk uiteenlopen. Men behoeft zich slechts in te denken wat voor loonstructuur bij toepassing van dit criterium na tien of twintig jaren zou ontstaan, om het economisch en sociaal ongerijmd daarvan in te zien.

Overigens betoogt Bosman, dat het tegenover de vrijere loonvorming niet redelijk zou zijn om het in de bespreking te vermengen met de algemene loonmaatregelen, die nu nog nodig zijn. Deze bal kaatst echter vanzelf terug. De kwestie is immers, dat de S.-E.R. zelf voorstelt om deze twee stelsels tegelijk toe te passen en dus *in feite* met elkaar te vermengen. Hierop richt zich juist mijn kritiek. Ik herhaal mijn hoofdbezwaar: wanneer men de „ruimte”, die door de gemiddelde produktiviteitsstijging ontstaat, ruimschoots benut voor algemene loonmaatregelen, kan men *daarnaast* niet nog eens verwachtingen wekken van welvaartshoogte door een vrijere loonpolitiek. Wil men zo de beschikbare koek twee keer opeten, dan moet inflatie het onvermijdelijk gevolg zijn.

Inflatie en maatschappelijke orde.

Aan het slot van zijn artikel beschouwt Tinbergen de inflatie, die ook hij wel ziet dreigen, in het ruimer perspectief van de maatschappelijke orde. Hij merkt allereerst op, dat men over de vergeten groepen sinds de invoering van de A.O.W. niet meer zo bezorgd behoeft te zijn. Daarna stelt

⁴⁾ Elders hoop ik binnenkort nog uitvoeriger in te gaan op de vrijere loonvorming n.a.v. de kritische bespreking van Prof. Romme in „De Volkskrant” van 20 juni jl.

hij, dat de bestaande inkomensverdeling onbevredigend is en op de duur onaanvaardbaar voor de vakbeweging. In het licht van de noodzaak van een verdere verandering van de maatschappelijke orde moeten wij z.i. ook het S.-E.R.-advies bezien. Wij mogen dus niet bij mijn „engere conjunctuurpolitieke beschouwingwijze” blijven staan.

Hier tegenover zou ik allereerst willen stellen, dat deze beschouwing van Tinbergen in elk geval *niet* kan dienen ter verdediging van het S.-E.R.-advies. Veranderingen in de maatschappelijke orde vormen een proces van lange duur, waar wij met veel rust en geduld tegenover moeten staan. De Regering heeft niet daarover, maar over in de naaste toekomst te treffen maatregelen advies gevraagd. De S.-E.R. heeft zich daar in zijn rapport ook aan gehouden: het handelt over het in 1959 en 1960 te voeren sociaal-economisch beleid en spreekt nergens over verandering van de maatschappelijke orde. Dit neemt intussen niet weg, dat de achtergronden belangrijk zijn. Daarom wil ik de gelegenheid gaarne aangrijpen om ook mijn visie daarop te geven.

Om te beginnen lijkt mij dan een verduidelijking op zijn plaats met betrekking tot het begrip „vergeten groepen”. Gemakshalve heb ik deze uitdrukking gebruikt, maar zij is eigenlijk niet juist. Het gaat hier namelijk juist *niet* om bepaalde *groepen*. Het gaat om *individuen*, die door gebruik te maken van het instrument van het geld, naar eigen persoonlijk inzicht voorzieningen voor de toekomst hebben getroffen. Zoals de mensen verschillen, zo kunnen deze regelingen een eindeloze veelvormigheid vertonen. Behalve de gebruikelijke vormen van verzekeringscontracten, pensioenen en eigen beleggingen kunnen tal van andere langlopende contracten worden gemaakt. In het bestaan van deze mogelijkheden ligt een grote rijkdom van de vrije maatschappij. Voortgaande prijsinflatie is daarom uiterst gevaarlijk en verwerpelijk. Zij doorkruist al deze individuele voorzieningen op onverwachte en volkomen onrechtvaardige en ongemotiveerde wijze. Zij kan daarom leed veroorzaken, dat niet na te speuren en dus ook niet te herstellen is. Wanneer deze inflatie blijft voortgaan zal zij derhalve het vertrouwen in het geld ondermijnen; zij zal tevens het treffen van individuele regelingen ontmoedigen en de mensen hun heil meer en meer doen zoeken in collectieve voorzieningen, waarvan de Staat de „waardevastheid” moet garanderen. Van individuele bezitsvorming kan in een dergelijk klimaat niets terecht komen. *Voortgaande inflatie is daarom levensgevaarlijk voor een vrije maatschappij; zij drijft in de richting van een meer collectieve samenleving.* Men verlieze ten slotte niet uit het oog, dat van een dergelijk inflatieproces vooral de *kleine* bezitters en renteniers het slachtoffer zullen worden. Grote ondernemers en kapitaalbezitters zullen vaak juist extra-winsten kunnen behalen.

De meer rechtvaardige inkomensverdeling, die Tinbergen zoekt, zal dus zeker niet worden bereikt door inflatie. Overdreven loonstijgingen, die inflatie veroorzaken, zullen integendeel juist tot onrechtvaardige inkomens- en vermogensverschuivingen leiden. Tinbergen zoekt intussen nog een zekere rechtvaardiging voor een kennelijk inflatoire loonpolitiek in de wens om het werknemersaandeel in het nationaal inkomen te vergroten. Maar zal dit doel op deze wijze worden bereikt? Bezinning op deze vraag lijkt mij buitengewoon noodzakelijk. Want op het eerste gezicht lijkt dit twijfelachtig. Van 1953 tot 1958 hebben wij immers de loonvoet met ongeveer 40 pCt. omhoog gebracht, bij een stijging van de gemiddelde produktiviteit van 16 pCt.; en desondanks is het werknemersaandeel in deze gehele periode vrijwel gelijk gebleven. Bovendien was de situatie

in zoverre nog exceptioneel gunstig, dat de invoerprijzen tegenover deze belangrijke loonstijging praktisch constant zijn gebleven. Deze recente ervaring staat ook niet op zichzelf. Het is bekend, dat het werknemersaandeel in verschillende landen over lange perioden opmerkelijk stabiel is geweest.

Voor dit merkwaardige feit heeft de theorie nog geen bevredigende verklaring gegeven. Wij kunnen echter in de volgende richting denken. De prijs moet steeds de kosten van een extra eenheid produkt dekken. Die kosten bestaan behalve uit lonen uit kapitaalinkomen en ondernemersloon. Maar deze laatste elementen zullen zich op de duur van nature met de arbeidskosten (de verhouding tussen lonen en arbeidsproduktiviteit) mee bewegen. Bij een gelijkblijvend rentepercentage zullen de kapitaalinkomens evenredig zijn met de kosten van de nodige kapitaalgoederen, die op hun beurt met de arbeidskosten mee omhoog zullen gaan. En ook het ondernemersloon zal de neiging hebben zich met de arbeidslonen mee omhoog te bewegen. Het meest onmiddellijk zal dit effect optreden bij de zeer talrijke kleinere ondernemers, die via hun organisaties bovendien ook van hun kant pressie kunnen uitoefenen. De grotere ondernemerswinsten zullen dan in veel gevallen min of meer automatisch mee omhoog gaan, omdat deze ontstaan door grotere efficiency in verhouding tot kleinere concurrenten.

Natuurlijk wil ik niet pretenderen met deze summiere indicaties een definitieve uitspraak te kunnen doen over een der moeilijkste en deels helaas nog onopgeloste problemen der economie. Ik wil slechts vaststellen, dat het twijfelachtig lijkt, of overdreven loonstijgingen op de iets langere duur wel tot een groter werknemersaandeel kunnen leiden. T.a.v. de gevolgen voor de inkomensverdeling staat slechts één ding vast: de resulterende prijsstijgingen zullen een voordeel zijn voor de *debiteuren* en een nadeel voor de *crediteuren*. Waar geldleningen in het algemeen door de *werkgevers* en niet door de *werknemers* worden opgenomen zal het enige zekere voordeel dat een prijsinflatie brengt aan de eerste toevallen en niet aan de laatste.

Ik heb er daarom waardering voor, wanneer Tinbergen wil gaan zoeken naar andere methoden tot herziening van de inkomensverdeling. Ik geloof inderdaad, dat het beter zou zijn om in die richting te gaan denken. Men zal dan echter m.i. niet alleen *nivellerings*, maar eerder een *billijker* inkomensverdeling als doel moeten stellen. Verschillende mogelijkheden, die Tinbergen noemt, en met name een uitbreiding van onderwijsmogelijkheden en een versterking van de concurrentie, hebben mijn volle sympathie; andere zullen meer meningsverschillen doen ontstaan. Ieder van deze mogelijkheden zal echter deskundig en op eigen merites moeten worden overwogen; en beslissingen zullen ten slotte op democratische wijze door de volksvertegenwoordiging moeten worden genomen. Ik twijfel er daarom sterk aan, of de S.-E.R. het aangewezen lichaam is om deze fundamentele en veelzijdige problemen tot een oplossing te brengen. In elk geval lijkt het mij intussen onjuist om het zo te stellen, dat de vakbeweging alleen van te vergaande looneisen zou kunnen afzien, wanneer aan haar specifieke wensen t.a.v. de inkomensverdeling voldoende wordt tegemoetgekomen. De democratie vraagt, dat alle groepen, ook al zijn zij machtig, zich loyaal houden aan redelijke meerderheidsbeslissingen. Onze vakbeweging heeft genoeg redelijk inzicht om die van haar te mogen verwachten.

Rotterdam.

Prof. Dr. H. J. WITTEVEEN.

De hevige crisis in de Belgische steenkolensector toonde aan dat het t.a.v. de marginale mijnen gevoerde beleid slecht was. Na de manifestatie der Belgische mijnwerkers, medio februari jl., werd een akkoord gesloten tussen Regering, werkgevers en werknemers waarbij het rationalisatieprogramma werd bevestigd en maatregelen tot streekomschakeling en algemene economische expansie werden toegezegd. Ook de moeilijkheden van de grensarbeiders en van textielarbeiders in Vlaanderen leidden dit voorjaar tot stakingen. Deze stakingen waren geen gewone stakingen met het doel hoger loon of kortere werktijd af te dwingen, doch waren gericht op het behoud van een behoorlijke werkgelegenheid. Daarom zijn onlangs door de Regering twee wetsontwerpen ingediend die resp. tot doel hebben: a. de invoering en ordening van maatregelen ter bevordering van de economische expansie en de oprichting van nieuwe industrieën en b. de invoering van bijzondere maatregelen ter bestrijding van de economische en sociale moeilijkheden in sommige gewesten.

Nog voor het einde van het eerste semester 1957 vertoonde de conjunctuur in België tekenen van een beginnende recessie. Samen met de vrachtkosten waren diverse grondstoffenprijzen gedaald. Orders bleven uit. België bleek speciaal gevoelig voor de depressie en volgde de Verenigde Staten als het ware op de voet. De andere Westeuropese landen boden aan de crisis langer en beter weerstand.

Niettegenstaande een aantal elementen zoals brandstofkosten, lonen en sociale lasten de kostprijzen in België nog verzaarden, daalden de groothandelsprijzen, eerst relatief traag gedurende het tweede semester van 1957, daarna snel tot en met de laatste maanden van 1958. De kleinhandelsprijzen kenden een gans verschillende beweging: zij stegen tot begin 1958 en bleven dan eerder stabiel met lichte neiging tot hausse. De curve die de werkloosheid in 1957 aangeeft, volgt aanvankelijk de curve van 1956, maar reeds in augustus gaat zij zich bewegen op een hoger niveau. In december 1957 waren er 10.000 volledig werklozen meer dan in december 1956.

De voorraden bij de steenkolenmijnen begonnen in dezelfde periode te stijgen. Een stakingsbeweging medio 1957 in de cokes- en metaalfabrieken bracht een brutale inkrimping van de aankopen. Na de werkhervatting kon geen twijfel meer bestaan: de conjunctuur was omgeslagen. De orders werden slechts zeer beperkt doorgegeven, niet het minst na de prijsverhoging van oktober 1957. In het laatste kwartaal van hetzelfde jaar werd ruim 1,2 mln. ton steenkolen minder verkocht dan in de corresponderende periode van 1956. Nooit groeiden in België de steenkolenvoorraden zo snel aan als in 1957-1958. Gedurende de voorafgaande hoogconjunctuur was er geruime tijd absoluut geen voorraad geweest. Einde 1957 bedroeg deze reeds 1,4 mln. ton, einde 1958 ongeveer 7 mln. ton. Daarmede wordt duidelijk een der voornaamste zwakheden van de Belgische economie blootgelegd. Juist hier zouden de manifestaties van de arbeiders het heftigst zijn.

De mijnwerkers.

Gedurende de hoogconjunctuur had de Belgische nijverheid dus geleden onder een tekort aan steenkolen. De aanvoer uit het buitenland vermeerde en toen de vrachtprijzen wegens de Suez-crisis sterk de hoogte ingingen,

Arbeiders manifesteren in België gedurende de depressie

moest de Regering toelagen uitkeren om de prijs van de brandstof binnen redelijke perken te houden. Deze situatie werd herhaaldelijk als argument ingeroepen ten gunste van de traditionele steenkolenpolitiek in België. Men weet dat de oude mijnen van Wallonië veelal in slechte toestand verkeren: de produktiviteit is er gering en verscheidene onder hen zijn grotendeels uitgeput. In het Kempisch steenkolenbekken is de toestand wat opbrengst en toekomstmogelijkheden betreft veel gunstiger. Daarenboven zijn er reserves aanwezig die bij exploitatie de globale kostprijzen zouden drukken, eventueel met 10 à 15 pCt.

Gedurende de schaarste aan steenkolen heeft men in België bestendig aangedrongen op verdere exploitatie van de Waalse mijnen en men heeft, helaas, al te weinig en zeker te laat aandacht besteed aan de Limburgse reserves. Nog op 14 september 1957 verklaarde de heer Rey, Minister van Economische Zaken, ter gelegenheid van een plechtigheid in de Borinage, de inhuldiging van een „zoning industrieel”: sommigen suggereren mijnen van de Borinage te sluiten; dit zal niet gebeuren en daarom werd nog in de loop van het jaar supplementair B. fr. 600 mln. subsidie aan deze mijnen toegekend. Aan de andere kant span ik me in om de toevoer van vreemde mijnwerkers naar deze gewesten nog te bevorderen. Effectief, het aantal mijnwerkers steeg gedurende die periode (139.000 in september 1956; 153.000 einde 1957) en onder hen waren vele vreemdelingen: 46.200 Italianen, 6.000 Grieken en 3.500 Spanjaarden, doch hun produktiviteit was eerder gering zodat de voortbrengst per arbeider, een belangrijk element in de kostprijs, een dalende beweging vertoonde.

Eerst begin 1958 zou de concessie van de Limburgse reserves door het Parlement worden besproken. De heer Rey verdedigde dit ontwerp en verheelde niet dat de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal herhaaldelijk op deze maatregel had aangedrongen. De E.G.K.S. had in België ongetwijfeld sprekensrecht want tussen 15 maart 1953 en einde november 1957 had zij de Belgische steenkolennijverheid \$ 48.406.000 als steun uitgekeerd. Die gelden waren afkomstig van Nederlandse en vooral van Duitse ondernemingen. In Waalse kringen was er vrees om het nieuwe initiatief van de Regering en door vertegenwoordigers van de Borinage werd uitdrukkelijk verklaard

dat Limburg als producent van nijverheidskolen de Borinage en het Centrum die gelijkaardige steenkolen voortbrengen nooit zou mogen verdringen. Het Parlement keurde het regeringsontwerp goed. Thans zijn de niet eenvoudige formaliteiten begonnen om de reserves hun definitieve bestemming toe te kennen. De grote stocks, ook in Limburg, zullen ongetwijfeld spoedige realisaties in de weg staan, maar intussen heeft Wallonië laten horen dat de kolencrisis moet opgelost zijn alvorens aan nieuwe exploitaties in Limburg kan worden gedacht.

De hevige crisis in de steenkolensector heeft natuurlijk de toestand van de zgn. marginale mijnen nog beduidend slechter gemaakt. De opvolgers van de heer Rey, nl. de heren Motz, Scheyven en Van der Schueren, hebben ombeurt verklaard dat een belangrijk aantal ervan dient te worden gesloten. Reeds in 1954 hadden deskundigen van de E.G.K.S. hun verslag gepubliceerd. De voorgestelde en ook aanvaarde saneringspolitiek werd vooral om sociale redenen niet altijd met voldoende stiptheid gevolgd. De crisis verplichtte nu wel tot meer grondige hervormingen.

Hier is te situeren de recente manifestatie van de Belgische mijnwerkers. Zoals voor de bekkens moet een onderscheid gemaakt worden tussen Limburgse en Waalse arbeiders. In de Borinage was er een scherpe reactie tegen de regeringspolitiek, volgens dewelke subsidies aan marginale mijnen werden gereduceerd, eventueel afgeschaft, wat het einde van de betrokken ondernemingen betekende. Half februari brak het verzet los in de Borinage zelf en sloeg weldra over op de andere Waalse bekkens en zelfs op de overige nijverheidstakken. Op 23/24 februari 1959 werd een akkoord gesloten tussen de Regering, de werkgevers en de werknemers, waarbij het rationalisatieprogramma niet wordt ingetrokken maar integendeel bevestigd, na stellige belofte van Regering en patroons, maatregelen te treffen tot streekomschakeling en algemene economische expansie. Ook de structuur van de Belgische steenkolennijverheid zou worden gewijzigd, naar het voorbeeld van hetgeen in 1955 verwezenlijkt werd in de sector elektriciteit.

In verband met deze staking kan nog op de volgende twee punten worden gewezen:

1) het revolutionair karakter dat aan de manifestatie werd gegeven, speciaal in de Borinage. Alle economische activiteit werd lamgelegd; zelfs de detailhandel werd belet, gemeenschappelijk en individueel vervoer werden onmogelijk gemaakt, straten opgebroken, enz. ;

2) de vrijwel algemene erkenning dat de steenkolenpolitiek sinds vele jaren in de Waalse bekkens gevoerd slecht was. Fantastische kapitalen zijn opgegaan in veroordeelde bedrijven, zonder enig nut voor de gemeenschap. Het probleem van de marginale mijnen in de Borinage is tientallen jaren oud. Had men alle subsidies, nu als definitief verloren beschouwd, gebruikt voor leefbare ondernemingen dan was de toestand van het gewest nu gans anders en zeker veel gunstiger. Bij een interpellatie in de Kamer maakte de heer Eyskens, Eerste-Minister, de vergelijking tussen het volledig kapitaal van de N.V. Cockerill-Ougrée, België's grootste metaalbedrijf, en de veel hogere toelagen welke de Borinage in de jongste jaren had ontvangen.

Intussen was er ook beroering gekomen in Limburg. De aanwezige stocks leidden tot gedeeltelijke werkloosheid, zodat de mijnen bepaalde dagen van de week gesloten bleven. De plaatselijke arbeiders gingen er toe over de Waalse bekkens verantwoordelijk te stellen voor hun miserie: de hoge steenkolenprijzen in België waren het gevolg

van de geringe produktiviteit in de Waalse mijnen, de winsten in het Noorden behaald compenseerden de verliezen van het Zuiden, Limburg moest vaststellen hoe de eigen produktie werd verdrongen door steenkolen uit het buitenland, speciaal uit het Roergebied. Ten slotte was er nog de grote grief dat geen aanvullende bedrijven in Limburg waren opgericht. Het is duidelijk dat een dergelijke uitbouw het verbruik zou verhogen en vooral de conjunctuurgevoeligheid van de streek verminderen. Men kan menen dat de reactie van de Limburgers de Regering versterkt heeft in haar voornemen het saneringsplan betreffende de steenkolenindustrie integraal te behouden.

Het akkoord van 23/24 februari 1959 betekende een (voorlopig?) einde van de manifestaties der mijnwerkers in België. De grote problemen zijn nog altijd hangende: de voorraden bereiken het nooit gekende peil van 7,5 mln. ton, de Belgische prijzen zijn weinig concurrerend en de sanering gaat eerder traag vooruit. Aangekondigde sluitingen van marginale mijnen in het Luikse bekken hebben nieuwe beroering verwekt. België heeft zich nogmaals gewend tot de E.G.K.S. met het verzoek de crisistoestand uit te roepen. Men weet dat die aanvraag op bezwaren van de andere partners in de Gemeenschap is gestuit.

De grensarbeiders (Frankrijk).

Op het einde van de 19e eeuw is een relatief groot aantal Vlamingen naar het Franse Noorden uitgeweken en heeft daar meegeholpen aan de opbouw van een merkwaardige textielindustrie. Rond 1900 werd deze inwijking veelal omgezet in pendel- en wekelijkse migraties, niet het minst gezien de betere verkeersmiddelen. Van die tijd dateren de typische grensgemeenten, speciaal in Zuid-West-Vlaanderen, waar de vlottende massa van grensarbeiders zich heeft neergezet, nog in België maar reeds dicht bij de Franse industriële centra Armentières, Roubaix, Tourcoing en Rijsel. Zo werd Noord-Frankrijk voor vele duizenden Belgen het normale arbeidsveld. In 1910 telde de provincie West-Vlaanderen alleen 21.802 grensarbeiders en men schat hun aantal, maar dan voor het gehele land, in de hoogconjunctuur 1926-1928 op ongeveer 100.000.

De crisis van 1930 en volgende jaren heeft dit aantal sterk doen afnemen. Onder druk van de lokale syndicaten ging de Franse Overheid daarenboven over tot een drastische politiek om de Franse arbeidsmarkt bij voorkeur voor de eigen mensen te reserveren. Vlaamse arbeiders werden vervangen door inheemse, daaronder ook Noord-afrikaanse arbeiders. De produktiviteit leed natuurlijk schade. Dat verklaart waarom de Franse patroons het heftigst ruimere toegang van de Vlaamse grensarbeiders eisten. De verhouding Franse ondernemer—Belgische grensarbeider was gewoonlijk voortreffelijk en talrijke Vlamingen zijn aan te wijzen die 25 jaar en meer bij dezelfde buitenlandse patroon werkzaam waren. In de Waalse provincies leeft eveneens een aantal grensarbeiders dat dan vooral in Franse metaalfabrieken werkzaam is.

De pendelbeweging van Belgische arbeiders naar Frankrijk heeft ons land ongetwijfeld een respectabel aantal deviezen bezorgd. De arbeiders apprecieerden deze gelegenheden tot werk. Toch kan niet betwist worden dat aan het systeem zelf zware nadelen verbonden zijn. In het buitenland wordt een arbeider dikwijls als tweede categorie beschouwd: hij heeft niet dezelfde mogelijkheden tot promotie en bij dalende conjunctuur zal hij gemakkelijker worden thuis gelaten. Niet ten onrechte spreekt men in Frankrijk over een „reservoir” van arbeidskrachten dat in België

ter beschikking staat van de Noordfranse industrie. Algemeen economisch is er ook het nadeel dat een normale ontwikkeling van de industrie in de Belgische grensstreek wordt belemmerd: gedurende de hoogconjunctuur zijn weinig goede arbeiders beschikbaar, gedurende de laagconjunctuur zijn deze wel aanwezig, maar dan ontbreken de mogelijkheden tot industriële expansie.

Ten slotte is er het vraagstuk van het loon en de sociale vergoeding. Dat heeft geleid tot de jongste manifestaties van de Belgische grensarbeiders. Men weet hoe dikwijls de Franse frank gedurende de jongste jaren in waarde verminderde. Voor de grensarbeiders rezen telkens grote moeilijkheden. Immers, hun loon verdienen deze mensen in Frankrijk, maar zij verbruiken het in België. Elke devaluatie betekent automatisch een daling van het inkomen. Om die nadelige weerslag op te vangen werd reeds vroeger een systeem uitgewerkt van bonificaties (aanpassingscoëfficiënten) toegekend op het loon, nl. 11 pCt. voor de textielarbeiders, 13 pCt. voor de metaalbewerkers. De sociale vergoedingen bleven hiervan verstoken, maar de Belgische Regering bracht dank zij een krediet van B.fr. 180 mln. de sociale vergoedingen der grensarbeiders op het peil van de Belgische werknemers die in eigen land werkten.

Op 30 december 1958 devalueerde de Franse frank voor de zoveelste maal. De bestaande akkoorden bleven ongewijzigd, hetgeen het inkomen der Belgische grensarbeiders reduceerde met 15 pCt. Onderhandelingen baatten niet en daarom riepen de Belgische grensarbeiders op 26 januari 1959 een algemene staking uit. Deze duurde 8 weken en eindigde eerst toen de Franse Regering beperkte toegevingen deed: de bonificatie wordt gebracht op 13 pCt. voor de vrouwelijke arbeidskrachten in de textiel, op 17 pCt. voor de mannelijke arbeidskrachten aldaar en op 19 pCt. voor de metaalbewerkers. Daarnaast zijn dan supplementaire vergoedingen, uitgekeerd door het Belgisch bestuur met het doel en het loon en de sociale vergoedingen op peil te brengen.

Ook deze staking kende een enigszins revolutionair verloop: Het voorbeeld van de Borinage binnen dezelfde periode heeft ongetwijfeld aanstekelijk gewerkt. Toch raakten de grensarbeiders de tegenpartij, nl. de Franse Staat en de Franse patroons slechts in beperkte mate. Zelfs werd beweerd dat na de staking ongeveer 25 pCt. van de plaatsen, vroeger door Belgen bezet, nu door Franse arbeiders waren ingenomen.

Bij die manifestatie is nogmaals de zwakke positie gebleken van een gewest dat voor zijn werkverschaffing in belangrijke mate van het buitenland afhankelijk is. Daarom werden de betogingen veelal gehouden onder het motto: „Werk in eigen streek”. Vermelden wij nog dat de Belgische textielnijverheid zeer ongaarne de financiële tussenkomst zag vanwege de Belgische Regering. In haar ogen betekent dit een zekere subsidie aan een buitenlandse concurrent, die de zwaar kampende nationale productie ook wel eens met dumpingpraktijken komt bedreigen. Hiermede arriveren wij echter bij de derde manifestatie, nl. de textielarbeiders in hun actie tegen de fabriekssluitingen.

De textielarbeiders.

De Belgische textielnijverheid is overwegend gevestigd in de provincies Oost- en West-Vlaanderen. Sinds vele jaren gaat zij gedrukt onder een zekere malaise. De export wordt bemoeilijkt, vooral in de landen met eigen textielindustrie in opbouw, en op de binnenlandse markten

moet dikwijls strijd geleverd worden met concurrenten uit den vreemde. De nijverheid zelf draagt bij gelegenheid schuld aan deze situatie: sommige bedrijven hebben nog slechts een verouderde uitrusting, niet altijd wordt de evolutie van de markt voldoende scherp gevolgd en ten slotte is er dikwijls een gebrek aan inspanning en samenwerking tot het veroveren van nieuwe afzetgebieden. In die omstandigheden behoeft het niemand te verwonderen dat een aantal ondernemingen de ongelijke strijd moest opgeven en verdwijnen.

In de tweede helft van maart 1959 ontvingen te Sleidinge, een gemeente niet zover verwijderd van Gent, circa 250 werknemers van een juteweaverij hun opzeggingsbrief. De onderneming zou worden gesloten. Alles gebeurde tamelijk brutaal, aangezien er helemaal geen waarschuwing of voorafgaande beraadslaging was geweest. Ook hier werd betoogd en nogmaals zal men de invloed merken van de gebeurtenissen in de Borinage, toen grote nadruk werd gelegd op de belofte van de Regering te zorgen voor nieuwe werkgelegenheid. Aan syndicale zijde had men immers verklaard geen sluitingen van ondernemingen meer te zullen aanvaarden zonder voorafgaande waarborgen inzake arbeidsmogelijkheid van het afgedankte personeel.

Op 23 maart 1959 organiseerden de christelijke en socialistische vakbonden van Gent-Eeklo en Deinze een algemene waarschuwingsstaking van één dag. Een eerste gevolg was dat de opzeggingen in de juteweaverij te Sleidinge werden ingetrokken. Sindsdien is in België een groot debat aan de gang, met weerslag op het parlementaire plan, over de opportuniteit, desgevallend de toelaatbaarheid, van fabriekssluitingen.

Sinds 1950 hebben 762 textielondernemingen opgehouden te bestaan. Niet zelden ging het om kleine, weinig productieve bedrijven, waarvan het verdwijnen als een sanering van de sector kon worden aangezien. Maar ook sommige grote bedrijven hebben hun poorten gesloten, bijv. die N.V. uit de streek van Aalst, opgericht in 1901, beschikend over een kapitaal van B.fr. 24 mln. en een obligatielening van B.fr. 24 mln. en die in 1951 nog een winst realiseerde van B.fr. 21,4 mln. Jaren zijn gevolgd met groot verlies, hetgeen natuurlijk een weerslag had op de beursnotering van het aandeel. Maar de noteringen gingen weer stijgen op het ogenblik dat de Raad van Beheer zijn voornemen bekend maakte het bedrijf te liquideren. Zo konden de kapitaalbezitters winst boeken, op het ogenblik dat het personeel zijn werkgelegenheid definitief zag verdwijnen.

Hebben Raad van Beheer en algemene vergadering van aandeelhouders het recht een dergelijk besluit tot liquidatie te nemen? Deze vraag werd in België zowel van economisch als van moreel en juridisch standpunt uit onderzocht. Het is duidelijk dat bedrijven, welke bijv. ten gevolge van grondige wijzigingen bij producenten of consumenten niet langer leefbaar zijn, moeten verdwijnen om des te gemakkelijker te kunnen worden vervangen door ondernemingen met toekomst. Sluitingen kunnen echter ook het gevolg zijn van speculatie of van slecht beheer. Wat moet hiermede gebeuren? Heelmiddelen worden gezocht in twee richtingen, nl. afscheidspremies aan het personeel en ontzetting, met vervanging, van slechte beheerders. De afscheidspremie kan in bepaalde omstandigheden de speculanten ontmoedigen; de tweede maatregel is moeilijker uit te werken, maar er bestaat een recente uitspraak van de handelsrechtbank te Antwerpen (17 juli 1958) waarbij een persoon als beheerder-zaakvoerder werd aangeduid, onder toezicht van een vereffenaar, en welke die maatregel o.a.

als volgt motiveerde: „Aangezien het niet kan aangenomen worden dat om reden van zekere familiale twisten ongeveer 200 mensen zonder werk zouden vallen alleenlijk omdat de ene of de andere vennoot weigert met de andere samen te werken en deze familiale vete boven het economisch en sociaal belang van het bestaan dezer stelt. . . .”

In dit kader is te situeren een wetsvoorstel betreffende fabriekssluiting dat door de heer Van Acker, socialistisch volksvertegenwoordiger en gewezen Eerste-Minister, werd ingediend. Door het invoeren van een zeker dirigisme wil dit voorstel verdere fabriekssluitingen onmogelijk maken of sterk verminderen. Een kwijnende onderneming zou desnoods kunnen worden overgenomen en in bedrijf gehouden door een overheidsdienst. Aan deze radicale oplossing is natuurlijk het grote nadeel verbonden van een zgn. nationalisatie der verliezen: wat ziek is wordt aan de Staat overgelaten, het overige blijft in de privé-sector. Meer algemeen wenst de heer Van Acker voor alle grotere bedrijven (minimum 50 loontrekkenden) dat sluiting slechts zou kunnen gebeuren na bekendmaking aan de Minister van Economische Zaken, na onderzoek ter plaatse door de officiële diensten, gevolgd door een beslissing van de Minister.

Sociaal-economisch is het natuurlijk verkieslijk dit extreme stadium te voorkomen. Andere kringen vragen daarom, in ditzelfde verband, de mogelijkheid te voorzien kennelijk slecht beheer te laten aanklagen hetzij door de arbeiders verenigd in een ondernemingsraad, hetzij door de aandeelhouders. Nieuw op te richten economische rechtbanken zouden uitspraak kunnen doen en tot de vervanging van het beheer beslissen. Het gewijzigd bestuur zou tot de sanering van het bedrijf kunnen overgaan, eventueel steunend op de Nationale Investeringsmaatschappij, welke de heer Eyskens in zijn economisch plan voorziet; dit bestuur zou eventueel, na grondig onderzoek, kunnen beslissen tot de liquidatie van de onderneming. Op die manier zijn voor het personeel waarborgen mogelijk en tegen speculaties en tegen ondoordachte beslissingen, waarvan de werkgelegenheid telkens de inzet is.

Manifestaties van arbeiders gedurende een depressie zijn eerder zeldzaam. Dat in een periode van twee maanden drie belangrijke manifestaties in België plaatsvonden, verdient bijzondere aandacht. Uit de beschrijving zal men het reeds afgeleid hebben: het waren geen gewone stakingen, met het doel hoger loon of kortere werktijd af te dwingen, wel stakingen voor het behoud van een behoorlijke werkgelegenheid. De mijnwerkers van de Borinage verzetten zich tegen het onderbreken van een subsidiëeringspolitiek die hun arbeid in de traditionele mijnen waarborgde. De grensarbeiders weigerden te werken vóór een loon dat wegens een buitenlandse devaluatie 15 pCt. van zijn koopkracht had verloren. Noteer in dit verband dat de stakende arbeiders door het Belgisch bestuur als werklozen werden aangezien, juist omdat het aangeboden werk na de devaluatie niet meer als behoorlijk kon gelden. De Vlaamse textielarbeiders verzetten zich tegen sluitingen waarvan, ten rechte of ten onrechte, gemeend werd dat bij de beslissing speculatie en/of slecht beheer niet volledig vreemd waren. De crisis, die eerst in de Verenigde Staten en daarna in West-Europa heeft geheerst, was in België aanmerkelijk zwaarder dan in de nabuurstaten. Aldus werden structurele zwakheden duidelijk aan het licht gebracht. De Belgische kostprijzen zijn te hoog, o.a. omdat de steenkolenpolitiek

verkeerd was en de voorkeur gegeven werd aan marginale mijnen boven de exploitatie van de Limburgse reserves. De Borinage heeft gemanifesteerd ten gunste van de bestaande steenkolenpolitiek. Deze is verkeerd en moet zo spoedig mogelijk, zo categorisch mogelijk, worden gewijzigd. Maar zowel voor de Borinage als voor de grensstreek en de Vlaamse textielcentra valt te betreuren dat er onvoldoende initiatief was in de niet-traditionele sectoren, waar de vrijgekomen arbeiders nieuw en meer definitief werk zouden vinden. In die richting moet worden gezocht en zo was het verheugend vast te stellen dat de betogingen die op 23 maart 1959 te Gent werden gehouden bijzondere nadruk legden op het belang voor het gewest en diens industrialisatie van een betere verbinding met de zee dank zij een vernieuwd kanaal Gent-Terneuzen. Bij de manifestaties van de grensarbeiders werd op een bepaald moment gezegd dat de Belgische Regering vroeger aan de Franse Regering de verzekering had gegeven geen bedrijven te zullen dulden langs deze kant van de grens. Dat was onwaar en werd dus van officiële zijde gelogenstraft. Erger was te moeten vaststellen dat een dergelijk akkoord nooit nodig was geweest: de arbeiders lieten zich al te gemakkelijk verlokken om gedurende de hoogconjunctuur in Noord-Frankrijk te gaan werken. Ook aan de kant van de arbeiders zullen offers moeten worden gebracht wil men het „werk in eigen streek” realiseren.

Voor de verenigde vergadering van de Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven heeft de heer Eyskens, Eerste-Minister, uitvoerig de twee sociaal-economische wetsontwerpen toegelicht, welke onlangs door de Regering zijn neergelegd. Het gaat hier om wetsontwerp nr. 162 tot invoering en ordening van maatregelen ter bevordering van de economische expansie en de oprichting van nieuwe industrieën, en het wetsontwerp nr. 163 tot invoering van bijzondere maatregelen ter bestrijding van de economische en sociale moeilijkheden in sommige gewesten. Het eerste ontwerp beoogt de bevordering van de economische expansie in het algemeen, het tweede ontwerp wil in België de regionaal-economische politiek invoeren met speciale inspanning ook en vooral ten gunste van de Borinage. In hetzelfde plan moet de oprichting worden gezien van de reeds genoemde Nationale Investeringsmaatschappij.

De nood, waarin de Belgische economie verkeert, eist energieke maatregelen. Belangrijk is dat een duidelijke afbakening komt van hetgeen door de openbare sector zal worden gedaan en hetgeen aan de privé-sector wordt toevertrouwd. Sinds 1945 wordt in België geregeld bedreigd met nationalisatie, maar het is altijd bij dreiging gebleven. Een dergelijke houding is enkel en alleen schadelijk: de privé-sector trekt zich wantrouwig terug en intussen heeft de openbare sector niet de macht om ook maar iets constructiefs te verrichten.

De manifestaties van de arbeiders in volle depressie hebben zwakheden van de Belgische economie scherp belicht. De arbeiders hebben als eerste betrokkenen geprotesteerd tegen de slechte gevolgen die zij te dragen hadden. Het ogenblik schijnt aangebroken voor de Overheid, voor de werkgevers en de werknemers, om de oorzaak van die situatie te achterhalen. Hun gemeenschappelijke actie moet er zorg voor dragen dat de lessen van de jongste depressie niet verloren gaan. Nieuwe oriënteringen aan het Belgisch bedrijfsleven gegeven moeten de toekomst veilig stellen en van het land en van de diverse gewesten.

Brussel.

Dr. MICHEL NEIRYNCK.

In dit artikel wordt allereerst een uiteenzetting gegeven over de verhouding van Engeland tot de communistische landen. Engeland onderneemt talloze pogingen om de handelsbetrekkingen met het Oostblok te handhaven c.q. uit te breiden. Schrijver somt een aantal redenen op, die dit land er z.i. toe schijnen te bewegen zijn wil tot samenwerking met het Oostblok te tonen. Vervolgens geeft schrijver in grote lijnen een analyse van de Oost-West handel in zijn geheel. Ten slotte schenkt hij aandacht aan de plaats, die enkele Westerse landen, m.n. de Verenigde Staten, Frankrijk, West-Duitsland en Nederland, hierbij innemen. Wat Nederland betreft merkt schrijver o.a. op dat de handel met het Oostblok in 1957 ca. 2 pCt. van onze totale handel uitmaakte en dat de door de Sowjet-Unie gevoerde nieuwe consumptiepolitiek bepaalde exportmogelijkheden (haring, boter, kaas) inhoudt.

De Oost-West handel

Door het contact van Engeland (Macmillan, Montgomery) met de Sowjet-Unie is weer eens de aandacht gevestigd op de handelsbetrekkingen tussen de vrije wereld en het Sowjetblok. Deze handelsbetrekkingen vormen o.i. de meest reële basis om te komen tot een eventuele coëxistentie tussen Oost en West. Het bezoek van Macmillan kan gedeeltelijk als een voortzetting worden gezien van de reeds talloze pogingen van Engeland om de handelsbetrekkingen met het Oostblok — hierin begrijpen wij ook communistisch China en de satellietlanden — te handhaven c.q. uit te breiden.

Engeland heeft van 1948 af geageerd tegen de nogal zware bepalingen van Amerikaanse zijde met betrekking tot de Oost-West handel. Het heeft, met een aantal andere landen, zowel tegen het embargo (Battle Act) als tegen de Cocom en de Chicom (de instanties die de lijst van verboden goederen opstellen en er toezicht op houden) geprotesteerd, omdat de vrijheid van de verschillende landen te zeer aan banden werd gelegd en omdat de procedure van een en ander te onzeker en te willekeurig was. Begin 1958 bereikte de ontevredenheid, vooral van Engeland, over het embargo een hoogtepunt. Op zo kort mogelijke termijn werd een herziening van de goederenlijsten, waarop de goederen staan die niet in aanmerking komen voor export naar de landen van het Oostblok, geëist. Na tal van onderhandelingen en op basis van een ingesteld onderzoek besloten de Verenigde Staten — na zich aanvankelijk hevig te weer te hebben gesteld — begin juli 1958 tegemoet te komen aan de geuite wensen. Dit besluit fundeerden de Verenigde Staten o.a. op het feit dat de wetenschappelijke en technologische vooruitgang van de Sowjet-Unie zo groot was dat aangenomen kon worden dat dit land de verboden exportgoederen ook zelf kan fabriceren.

In de tweede helft van juli 1958 werd ten slotte bekend gemaakt dat alle betrokken N.A.T.O.-landen waren overeengekomen om op 15 augustus 1958 gelijktijdig de nieuwe goederenlijst, waarvoor het uitvoerembargo naar de communistische landen uit strategische overwegingen gehandhaafd zou blijven, te publiceren. Deze nieuwe lijst betekende echter een aanmerkelijke verruiming van de handelsmogelijkheden met de communistische landen. Het oorspronke-

lijke embargo werd nl. met niet minder dan 40 pCt. ingekrompen¹⁾. Ook de Verenigde Staten hebben zich bij deze nieuwe gang van zaken neergelegd met dien verstande dat zij zelf het embargo voor communistisch China, Noord-Korea en Noord-Vietnam onveranderd handhaven.

Men is allicht geneigd te vragen wat toch, in het bijzonder voor Engeland, de redenen zijn om zich zozeer voor deze zaak in te spannen. Allereerst wijzen de Engelsen erop dat de economische structuur van de Oosteuropese landen en die van Engeland elkaar aanvullen. Oost-Europa produceert bijv. een groot aantal artikelen, dat Engeland veelal uit het dollargebied moet betrekken, terwijl Oost-Europa geïnteresseerd is in een hoeveelheid grondstoffen van het sterlingblok (her-exporten). In de tweede plaats hoopt Engeland door een blijvend contact met de communistische landen nog iets terug te krijgen van de vroegere investeringen op het Chinese vasteland. Hierbij speelt verder de plaats, die Honkong vroeger in het handelsverkeer met China heeft ingenomen, een grote rol. Bijna alle grote Engelse ondernemingen hadden hier nl. een „pied à terre”. Vergeleken met de periode vóór de tweede wereldoorlog is de omvang van de directe en de transitohandel van Honkong tot 25 pCt. gereduceerd. Ten slotte is Engeland — ook weer om directe of indirecte commerciële redenen — erbij gebaat, dat zijn andere bezittingen (en beleggingen) in de nabijheid van communistisch China niet door politieke omwentelingen in gevaar komen. Al deze redenen schijnen Engeland ertoe te bewegen, zijn wil tot samenwerking met de communistische landen op allerlei manieren te tonen. Zo was Engeland het eerste land dat diplomatieke betrekkingen met communistisch China aanknoopte.

De ontwikkeling van het handelsverkeer tussen Engeland en de Sowjet-Unie gedurende de afgelopen jaren blijkt uit onderstaande cijfers:

	1953	1954	1955	1956
	(in mln. £)			
Invoer uit de Sowjet-Unie	39,90	41,79	62,63	55,12
Uitvoer naar de Sowjet-Unie	12,27	14,72	31,94	55,91
Saldo	-27,63	-27,07	-30,69	+ 0,79

¹⁾ Gegevens over deze nieuwe lijsten kan men verkrijgen bij de C.D.I.U. en o.a. bij de banken.

Opmerkelijk is, dat het vrij grote saldo ten gunste van de Sowjet-Unie in 1956 is omgeslagen in een Engels overschot. De verklaring hiervoor ligt vooral in de zeer sterk toegenomen her-exporten door Engeland van, uit het Gemenebest afkomstige, produkten. Deze importen van de Sowjet-Unie (en de satellietlanden) houden weer verband met de door de Sowjet-Unie gevoerde nieuwe consumptiepolitiek. Deze politiek houdt nl. in dat men het Russische volk, nadat het zich sinds de revolutie van 1917 zoveel offers heeft getroost, ook eens de vruchten wil laten plukken van zijn offervaardigheid, m.a.w. dat men méér aandacht gaat besteden aan de consumptie-middelenvoorziening, hetzij direct (door invoer van deze consumptiemiddelen) hetzij indirect (door de outillage voor de consumptie-industrie te importeren).

Na deze uiteenzetting over de verhouding van Engeland tot de communistische landen, willen wij in grote lijnen een analyse geven van de Oost-West handel in zijn geheel en van de plaats die enkele Westerse landen hierbij innemen. Allereerst volgen hieronder enkele gegevens, die betrekking hebben op de handel tussen de vrije wereld enerzijds en het communistische blok anderzijds. Wat de waarde van de totale handel (invoer plus uitvoer) tussen deze groepen betreft, kunnen wij de volgende cijfers vermelden:

1951	1952	1953	1954	1955	1956
(in mrd. \$)					
3,5	3,1	3,0	3,6	4,5	5,4

Bron: Statistical Yearbook, United Nations.

Bij deze cijfers moet worden aangetekend dat de vrije wereld van 1951 af steeds, als geheel genomen, een passief saldo met het Oostblok heeft gehad. Bij analyse van bovenstaande cijfers blijkt het aandeel van de Sowjet-Unie c.s. enerzijds en van communistisch China c.s. anderzijds als volgt te zijn:

	1951	1952	1953	1954	1955
(in mrd. \$)					
Sowjet-Unie c.s.	2,5	2,5	2,3	2,9	3,7
Communistisch China c.s. .	1,0	0,6	0,7	0,7	0,8

Wanneer wij nu de totaalcijfers voor de Sowjet-Unie c.s. splitsen voor de Sowjet-Unie en de satellietlanden en voor in- en uitvoer, dan blijkt de handel tussen de vrije wereld en deze landen zich als volgt te hebben ontwikkeld:

Uitvoer van de vrije wereld naar de Sowjet-Unie en de satellietlanden
(in mrd. \$)

Jaar	Sowjet-Unie	Satellietlanden	Totaal
1951	0,38	0,85	1,23
1952	0,48	0,68	1,16
1953	0,42	0,68	1,10
1954	0,57	0,90	1,47
1955	0,57	1,15	1,72

Invoer in de vrije wereld uit de Sowjet-Unie en de satellietlanden
(in mrd. \$)

Jaar	Sowjet-Unie	Satellietlanden	Totaal
1951	0,39	0,97	1,36
1952	0,47	0,79	1,26
1953	0,38	0,81	1,19
1954	0,50	0,95	1,45
1955	0,64	1,28	1,92

Inmiddels is het handelspatroon van de Sowjet-Unie c.s. in zoverre gewijzigd dat de handel met Egypte, India, Afghanistan, Indonesië, Argentinië, Mexico, Uruguay en een aantal Afro-Aziatische landen sterk is toegenomen. Wij gaan hier thans niet op in, maar zullen nu in het kort een en ander naar voren brengen ten aanzien van het handelsverkeer van een aantal Westerse landen met de Sowjet-Unie c.s.

De Verenigde Staten.

In het begin van dit artikel hebben wij reeds voldoende laten blijken hoe dit land over handelsconnecties met Oost-Europa denkt. Toch is er nog wel enig contact. Zo exporteerden de Verenigde Staten in 1955 en 1956 resp. voor een waarde van ca. \$ 11 mln. en \$ 16 mln. naar Oost-Europa. Omgekeerd voerde Oost-Europa in die jaren naar de Verenigde Staten voor een waarde van \$ 53 mln. en \$ 64 mln. uit. Zoals bekend, wil de Sowjet-Unie de handel met de Verenigde Staten verlevendigen (denk aan de pogingen o.a. door Mikojan hiertoe in het werk gesteld tijdens zijn bezoek aan de Verenigde Staten en aan de briefwisseling hierover tussen Chroestsjov en Eisenhower).

Onder de satellietlanden neemt Polen t.o.v. de Verenigde Staten wel de belangrijkste plaats in. Medio 1957 besloot het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden toe te staan dat er tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-satellietlanden ruilhandel zou plaatsvinden. Dit besluit werd genomen in het kader van het wetsontwerp inzake de beschikbaarstelling van landbouwoverschotten. Van deze handel zijn echter uitgesloten de Sowjet-Unie, communistisch China en de landen die onder rechtstreeks toezicht van communistisch China staan. De geleverde landbouwoverschotten mogen voorts niet worden verhandeld met het doel de valuta van de betreffende Sowjet-satellietlanden te versterken.

Frankrijk.

In dit land heeft men zich steeds in het algemeen uitgesproken vóór handelsbetrekkingen met Oost-Europa. Het verleden heeft echter bewezen dat een te royale kredietverlening aan deze landen Frankrijk in een moeilijke positie heeft gebracht. Medio november 1958 werd te Parijs een handelsovereenkomst tussen Frankrijk en de Sowjet-Unie gesloten, waardoor het handelsverkeer tussen beide landen met ongeveer 20 pCt. zal worden vergroot. Deze handelsovereenkomst geldt voor een periode van drie jaar (1960-1962). Gemiddeld zal in die periode per jaar voor een waarde van ca. fr. 45 mrd. in beide richtingen worden verhandeld. Volgens Max Flechet, de Franse Hoge Commissaris voor de buitenlandse handel, opent deze overeenkomst voor Frankrijk in deze drie jaren een afzetmarkt van fr. 55 mrd. voor kapitaalgoederen en van fr. 75 mrd. voor grondstoffen, verbruiksgoederen en half afgewerkte produkten. Het verdrag voorziet o.a. van Russische zijde in de leverantie aan Frankrijk van olie, cellulose, gezaagd hout, mangaan, chroom en antraciet. Ook met Polen onderhoudt Frankrijk vrij intensieve handelsbetrekkingen (Franse kapitaalgoederen tegen Poolse steenkool).

West-Duitsland.

Ofschoon in dit land meer onenigheid over het probleem van de Oost-West handel bestaat dan bijv. in Frankrijk, kan toch wel in het algemeen worden gezegd dat de Duitse industrie (bij monde van het „Bundesverband der Deutschen Industrie“) waarde hecht aan contact met Oost-Europa en communistisch China. Het zuiver commerciële be-

lang, dat West-Duitsland bij een levendige Oost-West handel heeft, is bij nadere beschouwing duidelijk (historische en commercieel-geografische verbondenheid). Bij deze factoren heeft zich na de tweede wereldoorlog nog het feit gevoegd dat West-Duitsland het Engeland kwalijk neemt dat het — toen West-Duitsland vanwege de bezettingsmaatregelen zelf geen initiatief kon ontwikkelen — de Oosteuropese markt zo intensief is gaan bewerken. Nu West-Duitsland vrij is in zijn handelsleven wil het zich in zekere zin revancheren.

De omvang van de totale handel (invoer plus uitvoer) met de Sowjet-Unie bedroeg in de jaren 1956, 1957 en 1958 naar waarde resp. ca. D.M. 480, 658 en 850 mln. Voor de jaren 1959 en 1960 werd deze, tijdens de besprekingen over een nieuw handelsakkoord tussen West-Duitsland en de Sowjet-Unie, geschat op resp. D.M. 1,05 en 1,25 mrd. Van belang is het, hier te wijzen op het handels- en repatriëringsverdrag, dat in april 1958 tussen Bonn en Moskou werd gesloten. Het belangrijkste argument voor het afsluiten van dit verdrag is voor West-Duitsland geweest de mogelijkheid van repatriëring van een grote groep Duitsers uit de Sowjet-Unie; men heeft het verdrag daarom wel eens genoemd „een ruil van mensen tegen goederen”. Wat het strikte handelsakkoord betreft, dit voorziet in leverantie van de zijde van de Sowjet-Unie van cellulose, aardolieproducten, kolen, asbest, mangaan- en chroomerts, metalen, machines en fabrieksuitrustingen. Van Westduitse zijde zullen o.a. worden geleverd: machinerieën en fabrieksuitrustingen voor de vervaardiging van machinewerktuigen, ijzer en staal, materialen voor de wegeaanleg, kabels, chemische producten enz.

Nederland.

In 1957 maakte de handel van Nederland met het Oostblok ca. 2 pCt. uit van onze totale handel. Wat het goederenverkeer met dit gebied van de wereld betreft geven wij nevenstaande cijfers.

In het licht van de „consumptie”-stroming in de Sowjet-Unie (en daardoor ook in de verschillende satellietlanden) zijn er voor Nederland bepaalde mogelijkheden weggelegd (haring, boter, kaas). Wat Nederland van de kant van de

Nederlandse in- en uitvoer naar het Oostblok
(× 1 mln. gld.)

	1956		1957	
	Invoer	Uitvoer	Invoer	Uitvoer
Sowjet-Unie	160	30	250	73
Satellietlanden	192	144	144	159
Commun. China	43	23	37	21
Totaal	395	197	431	253

Sowjet-Unie het meest interesseert is voedergraan, hout en cellulose. Een belangrijke plaats in het handelsverkeer tussen Nederland en de Sowjet-Unie wordt ingenomen door het transitoverkeer (de verkoop en doorvoer, vooral van tropische produkten, via ons land naar de Sowjet-Unie), dat in 1957 een waarde vertegenwoordigde van ca. f. 100 mln. Het voornaamste produkt dat Nederland naar de Sowjet-Unie exporteert is nog steeds gelegen in de scheepsbouw.

Als belangrijkste handelspartners van de satellietlanden moeten voor ons land worden genoemd Oost-Duitsland en Tsjechoslowakije. Op 15 mei 1958 besloten de Beneluxlanden een gemeenschappelijke handelspolitiek ten aanzien van de Oosteuropese landen te gaan volgen. De belangstelling van Nederland en België voor handelsbetrekkingen met Oost-Europa — voor Nederland o.a. tot uiting komend in een handelsmissie naar Moskou op initiatief van de Nederlandse Export Combinatie (N.E.C.) eind 1954 en in verschillende redevoeringen van Nederlandse industriëlen (o.a. Mr. Meynen van de A.K.U.) — is evenwel bekoeld door de confrontatie van deze beide landen met bepaalde dumping-praktijken van de kant van Oost-Europa. Behalve de dumping met een aantal artikelen in de textielsector heeft vooral in Nederlandse en Belgische kringen de „economische oorlogvoering” van Rusland op de vlammarkt (zie „E.-S.B.” van 13 november 1957) de aandacht getrokken. Zoals bekend maakte de Sowjet-Unie zich voorts ook aan dumping schuldig op de tinmarkt. Voor verdere gegevens t.a.v. deze economische oorlogvoering of „pénétration pacifique” mogen wij verwijzen naar het artikel dat Drs. D. M. Ringnald voor het speciale nummer over de Sowjet-Unie (26 november 1958) van dit tijdschrift schreef.

Breukelen.

Drs. P. H. M. CREMERS.

Sigaretten, shag en de fiscus

De belangwekkende beschouwingen van Drs. J. Amelung in „E.-S.B.” van 27 mei jl. geven mij aanleiding tot een commentaar, niet ter bestrijding, maar tot aanvulling van zijn betoog. Zijn uiteenzetting resulteert in de conclusie dat de verhoging van de omzetbelasting op sigaretten een toegenomen omzet van shag en een daarmee corresponderende inkomstenstijging voor de Schatkist heeft opgeleverd van f. 6 mln. Voor sigaretten was er ondanks het gedaalde verbruik sprake van een gestegen belastingopbrengst en wel met ca. f. 3 mln. Op zichzelf is het reeds opmerkelijk dat de belastingvermeerdering op een bepaald artikel tot een verhoging van de inkomsten van de Schatkist leidt in hoofdzaak niet door de hogere opbrengst van dit artikel zelf, maar door de verbruiksstijging van een vervangingsprodukt waarvoor de omzetbelasting niet werd gewijzigd en dat aanmerkelijk lager is belast (accijns + omzetbelasting op sigaretten bedraagt thans 69 pCt.; op shag 45 pCt.).

Ofschoon de Regering zulks indertijd niet heeft bedoeld, heeft de in februari 1958 tot stand gekomen verhoging van de omzetbelasting met 2 pCt. op sigaretten, zoals uit de gegevens van de heer Amelung blijkt, tot een niet onbelangrijke verbruiksverschuiving in de richting van shag geleid en is de gestegen belastingopbrengst voornamelijk te danken aan het daardoor veroorzaakte verbruiksaccres in deze vorm van tabaksconsumptie.

Het lijkt geheel in strijd met de traditionele opvattingen ten aanzien van de neutraliteit van de fiscus dat door een rechtstreeks discriminerend ingrijpen de concurrentieverhoudingen tussen twee industrietakken zo apert ten gunste van de een en ten nadele van de ander worden beïnvloed. Een dergelijke interventie is te opvallender indien men bedenkt dat hier de spits gericht werd tegen de industrietak met een hogere graad van bewerking en de industrietak met een lagere bewerkingsgraad er het profijt van heeft getrokken.

Men zou het kunnen vergelijken met een hoge omzetbelasting op damesjaponnen, welke er toe zou leiden dat de dames in groten getale hun toevlucht nemen tot lapjes-aankopen en de confectie-industrie belangrijk zou moeten inkrimpen. Misschien zou een inventieve Minister van Financiën dit nog kunnen verdedigen met de bevordering van de huisvlijt die zijns ondanks uit een dergelijke belastingverhoging zou zijn voortgekomen. Het behoeft geen betoog, dat het rollen van shagsigaretten hiermee niet op één lijn kan worden gesteld. In elk geval ziet men dat men het zo modern geworden begrip „distorisie” niet behoeft te vereenzelvigen met integratie of vrijhandelszone. Men kan deze ook binnenslands en geheel autonoom kweken langs de weg van fiscale discriminatie.

Een tweede punt van commentaar betreft de opbrengst die deze verhoging van de omzetbelasting heeft opgeleverd. Minister Hofstra had de bénéfice bij de indiening indertijd op f. 60 mln. op jaarbasis geraamd. Zijn voorstel tot verhoging van de omzetbelasting met 3 pCt. werd echter bij de behandeling in de Tweede Kamer teruggebracht tot 2 pCt. Volgens de mededeling van de heer Hofstra bij die gelegenheid kostte deze concessie de Schatkist f. 10 mln., zodat per saldo de voorgestelde maatregel de Schatkist nog f. 50 mln. zou opleveren. Dit contrasteert wel heel sterk met de nacaalculatie van de heer Amelung, die op f. 10 mln. komt. Daarbij valt dan nog te bedenken dat volgens deze berekening f. 6 mln. hiervan toe te schrijven is aan een onverwachte meevaller voor Financiën, nl. de stijging van het shagverbruik. Zover na te gaan valt had de Regering zich bij het voorstellen van de verhoging van de omzetbelasting op sigaretten niet de minste rekenschap gegeven van de vervangingselasticiteit en dus van de verschuiving in het verbruik die door de betreffende fiscale maatregel zou kunnen worden geïnduceerd. Voor een zuivere vergelijking van raming en realisatie moet men dus niet tegenover elkaar zetten f. 50 mln. en f. 10 mln., doch f. 50 mln. en f. 3 mln. De opbrengst blijkt dus op grond van de berekeningen van de heer Amelung niet minder dan 94 pCt. onder de raming te zijn gebleven!

Wij durven overigens vol te houden dat de raming zelfs voor 100 pCt. niet is uitgekomen. De heer Amelung gaat er van uit dat het sigarettenverbruik in 1958 7,3 pCt. lager is geweest „dan bij een ongewijzigde sigarettenprijs waarschijnlijk zou zijn gerealiseerd”. Naar onze mening is dit percentage nog aan de krappe kant. Daartoe mogen wij onderstaand nog even de beide reeksen van het binnenlandse verbruik van sigaretten en shag reproduceren, welke de heer Amelung in zijn artikel heeft gegeven:

(1954 = 100)

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
fabrieks-sigaretten	73	76	85	91	100	108	119	121	118
shag-sigaretten	120	108	109	106	100	92	85	84	93

Men ziet dat het accres voor fabriekssigaretten in de jaren 1951 t/m 1956 geschommeld heeft tussen de 7 en 11 pCt. In 1957 ziet men een verflauwing, welke het gemiddelde waartoe de heer Amelung gekomen was, moet hebben gedrukt. Deze verflauwing in 1957 houdt verband met de prijsverhoging van sigaretten in dat jaar. Hierbij hebben de fabrikanten zich tegenover de Overheid en elkaar verbonden hun commerciële activiteit in dat jaar tot een minimum te beperken, teneinde de Schatkist de beoogde meer-opbrengst van accijns en omzetbelasting zoveel mogelijk te garanderen. Deze

afpraak gold niet meer voor het jaar 1958, waardoor verwacht had kunnen worden, indien er verder niets was gebeurd in de vorm van een prijsverhoging, dat de concurrentiestrijd weer zijn bijdrage tot een verdere stimulering van het verbruik zou hebben geleverd. Het accres zou dan vermoedelijk weer op het peil van de twee voorafgaande jaren, dus tussen de 8 en 11 pCt. hebben gelegen. Een bevestiging daarvoor zien wij ook in het artikel van de heer P. M. van Nieuwenhuyzen over „De consumptieve bestedingen in 1958”¹⁾, waarin geconstateerd wordt dat de branches der voedings- en genotmiddelen in het algemeen gedurende 1958 een stijging hebben te zien gegeven, welke van gelijke orde was als in 1957. Alleen bij de groep tabaksfabrikaten was deze stijging vrijwel geheel te verklaren uit de prijsstijging van sigaretten in februari 1958.

Summa summarum neigen wij tot het inzicht dat de verhoging van de omzetbelasting op sigaretten de Schatkist in 1958 waarschijnlijk in het geheel geen bate heeft bezorgd en economisch neergekomen is op een operatie „to rob Peter to pay Paul”. De omzetgegevens over de maanden januari/april 1959 wettigen de verwachting dat het resultaat van deze operatie noch voor de Schatkist noch voor de sigaretten-industrie in het lopende jaar gunstiger zal zijn dan in 1958.

¹⁾s-Gravenhage.

Drs. P. M. PAUW.

¹⁾Zie „E.-S.B.” van 20 mei 1959.

BOEKBESPREKINGEN

Prof. W. J. de Langen: De grondbeginselen van het Nederlandse belastingrecht, deel II. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1958, 541 blz., f. 26.

In het nummer van 11 juli 1956 van dit weekblad vindt men een bespreking van deel I van De Langens standaardwerk. Dat deel verscheen eind augustus 1954. Eind maart 1958 werd het gevolgd door het tweede deel, dat niet alleen veel omvangrijker, maar bovendien nog weer veel belangwekkender is dan het eerste.

Het is volslagen onmogelijk, in kort bestek een goede indruk te geven van de rijkdom van dit boek; zelfs een bevredigende schets van de inhoud van deel II valt bezwaarlijk te geven binnen het voor dit blad passende bestek, gezien het feit dat de inhoudsopgave van dat deel reeds 32 bladzijden beslaat.

De Langen stelt, dat hij langs inductieve weg, door onderzoek van gezaghebbende rechtsoordelen, de volgende hoofdbeginselen heeft gevonden waaruit het positieve belastingrecht in Nederland is voortgekomen en die nog steeds de vorming van dat recht (ook het jurisprudentierecht) bepalen. De drie *verdelingsbeginselen* (het draagkrachtbeginsel, het beginsel van de bevoorrechte verkrijging en het profijtbeginsel) zijn behandeld in het eerste deel.

In deel twee komt van de verdere hoofdbeginselen allereerst het *welvaartbeginsel* aan de orde. Het wordt gevolgd door het *beginsel van de minste pijn*. De drie verdelingsbeginselen, tezamen met het welvaartsbeginsel en dat van de minste pijn, zijn de vijf *waardedragende beginselen*. Die vijf waardedragende beginselen beperken menigmaal, bij de wetgeving en bij de wetsuitlegging en -toepassing, elkanders actieradius, als ik het zo noemen mag. Daarbij wordt gestreefd naar een zodanige dosering, dat een optimale combinatie ontstaat: hier ontmoeten wij het

„beginsel van de maximale realisatie” (een woordkeus die bedrijfs-economisten vermoedelijk iets meer zal aanspreken dan juristen). In de sfeer van dit afwegen komt nu nog een onderbeginsel naar voren: dat van de *geoorloofde realisatie*. „De wetgever kan door een beperktheid van de beschikbare uitvoeringsmiddelen de eerste vijf grondbeginselen niet volledig realiseren; hij moet dus rechtstekorten laten bestaan. Hij verricht telkens een afweging van één waarde tegen alle andere, aldus dat overal de relatieve rechtstekorten zoveel mogelijk gelijk worden” (aldus schr.’s weergave van de inhoud van par. 7.35). Schr. gaat hierop nader in op blz. 654 en volgende (par. 7.921). „Men kan zeggen dat de realisatie van de rechtsbeginselen doorlopend in omvang toeneemt, altijd groeit”, omdat er klachten over onbillijkheden komen daar, waar de beoefenaren van wetenschap en praktijk de relatieve rechtstekorten te groot, en dus onbillijkheden aanwezig achten. Telkens ziet men de wetgever (in ruime zin) zich ertoe zetten om de te grote rechtstekorten op te ruimen. Of een rechtstekort te groot is, hangt af van de verhouding tussen de grootte (de waarde) van het rechtstekort en de middelen die aangewend moeten worden om het te ondervangen. Schr. duidt de waarde van een rechtstekort aan met w en het middelenkwantum met a , en stelt dan dat $\frac{w}{a}$ tendeert gelijk te zijn voor alle afzonderlijke rechtstekorten; die „constante” duidt hij aan met c . Die c (en dit acht ik minder gelukkig) noemt hij het *realisatieniveau*, en hij spreekt dan ook van een (geleidelijk) *dalend* realisatieniveau (blz. 655) wanneer hij wil zeggen dat de mate van realisatie van de waardedragende beginselen in de loop van de tijd de tendentie heeft te stijgen.

Het beginsel van de maximale realisatie doet zich ook gelden bij de wetsinterpretatie; aan dit onderwerp wordt ook een aanmerkelijk en bijzonder lezenswaardig gedeelte van het boek gewijd.

De in deel II behandelde materie brengt de schr. er meermalen toe, in het licht van zijn overdachte systematiek een oordeel uit te spreken over hetgeen in de praktijk des levens langs meer intuïtieve weg is tot stand gekomen. Een beschrijving van het „wettelijk systeem” van een aantal belastingen (blz. 503/510) speelt daarbij een zekere rol. Hoewel de schr. daarbij waarschijnlijk loonbelasting en inkomstenbelasting beschouwt als één geheel, komt dat m.i. niet in voldoende mate naar voren. Ook zet n.m.m. schr. in gedachten de personele belasting op blz. 509, noot 174, en op blz. 685 te ver af van de omzetbelasting, terwijl die beide belastingen juist in onderling verband het best alle in aanmerking komende bestedingen treffen met een minimum aan substitutie-effect en een maximum aan inkomenseffect. Bij de behandeling van de omzetbelasting komt de „netto omzetbelasting” wel wat weinig aan haar trek, waar op blz. 355, noot 21, wordt volstaan met een verwijzing naar het „E.-S.B.”-artikel (24 november 1954) van de hand van J. C. L. Huiskamp.

Enkele van schr.’s conclusies meen ik nog te moeten vermelden. De *vennootschapsbelasting* behoort eigenlijk niet te worden geheven over de totale jaarwinst, doch hetzij over de overwinst, hetzij over de uitgedeelde winst. Het is voorts geboden de winstbegrippen van inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting los van elkaar te maken (blz. 695): zowel de wetgever als de Hoge Raad heeft t.a.v. de n.v. een vrijere armslag nodig dan bij de inkomstenbelasting gepast is. Bij de *inkomstenbelasting* in haar verhouding tot de loonbelasting zal de ontwikke-

ling nog moeten worden afgesloten met de algemene regel, dat een aanslag in de inkomstenbelasting steeds moet worden opgelegd indien de contribuabele daar voldoende belang bij heeft, nl. indien het totaal van de ingehouden loonbelasting de inkomstenbelasting, berekend over het genoten jaarinkomen, met een zeker vast bedrag te boven gaat (blz. 505).

Alvorens tot de meer algemene aspecten terug te keren, moet ik nog even een terminologisch punt signaleren, dat blz. 700 ontsiert; daar wordt de niet door de wetgever gewilde afwenteling (in het bijzonder van inkomsten- of vennootschapsbelasting) gebracht onder het begrip compensatie. Ik geloof bepaald dat deze opvatting het tegendeel van een terminologische aanwinst is.

Belangrijker is echter wat schr. in zijn afsluitende achtste hoofdstuk schrijft over zijn methode. Schr. verklaart er zich terdege van bewust te zijn, dat niet alle beginselen van belastingrecht reeds gaaf en volledig in zijn boek werden ontwikkeld; hij acht onvolledigheid echter weinig waarschijnlijk waar het de hoofdbeginselen betreft. Het leek hem reeds winst, wanneer zoveel mogelijk elk probleem op een voor dat probleem passende plaats in het geheel werd gesteld. Niet alleen ter wille van het inzicht en het overzicht, maar ook omdat dit aan hun ontwikkeling ten goede zal kunnen komen. Voorts constateert schr. dat op elk gebied van wetenschap blijkt dat de onderscheidingen, welke wij mensen maken en die ons — niet zonder grond — zo markant voorkomen, ten slotte vloeiende overgangsvormen hebben. Zo bleek ook het draagkrachtbeginsel over te gaan in het profijtbeginsel, dit laatste in het welvaartbeginsel, het welvaartbeginsel in dat van de minste partij. De laatste overgang is m.i. al bijzonder vloeiend. Schr. ziet het streven naar rechtszekerheid als een uitvloeisel van een aantal andere beginselen (blz. 442).

Ziet men, na een eerste lectuur, nog eens terug op de door de beide delen afgelegde weg, dan wordt men vervuld met ontzag voor dit werk. In geen jaren is men erin uitgestuurd en gereed met het nadenken erover. Aan de schrijver een gelukwens met de voltooiing van dit levenswerk!

's-Gravenhage.

SCHENDSTOK.

Jean de Jaegher: La laine et le marché commun. Uitgave Nauwelaerts, 2 Place Cardinal Mercier, Leuven 1958, 97 blz., B. fr. 50.

Wanneer men het boek van Jean de Jaegher over de rol en de Europese Economische Gemeenschap doorleest, is men vanzelf geneigd een vergelijking te trekken tussen deze studie en de twee rapporten van het Economisch Sociologisch Instituut te Tilburg, welke achtereenvolgens in 1957 en in 1959 zijn verschenen, en waarvan de titels luiden: „Productie- en afzetverhoudingen in de Westeuropese wollenstoffenindustrie” en „De betekenis van de Europese integratie voor de Nederlandse wollenstoffenindustrie”. Men constateert dan evenwel vrij belangrijke verschillen, niet zozeer in de conclusies, waartoe deze studies hebben geleid, dan wel in het onderwerp en in de wijze van aanpak.

Het Economisch Sociologisch Instituut te Tilburg heeft zich in beide rapporten beperkt tot de wollenstoffenindustrie in engere zin, terwijl de heer De Jaegher de gehele wolindustrie en zelfs de wolhandel in zijn beschouwing betreft. Het eerste rapport van het E.S.I. kan men zuiver zien als het resultaat van „fact finding”, waardoor het sterk overeenkomt met het eerste deel van het boek van

De Jaegher, waarin hij eveneens de verhoudingen in de wolindustrie van de E.E.G.-landen tegenover die van de gehele wereld beschrijft en de ontwikkeling analyseert, die tot de huidige verhoudingen hebben geleid.

Het grote verschil zit echter in de wijze, waarop het E.S.I. en de heer De Jaegher de invloed van de E.E.G. op de toekomstige ontwikkeling van de wollenstoffenindustrie resp. de wolindustrie in haar geheel hebben trachten te benaderen. Het E.S.I. heeft, uitgaande van de gevonden cijfers inzake produktie, in- en uitvoer, invoerrechten, kostenverhoudingen etc., getracht langs wetenschappelijke weg door middel van invoer-, inkomens- en quote-elasticiteit de invloed van de afschaffing der interne invoerrechten, van het gemeenschappelijke buitentarief, van de sociale harmonisatie etc. op de mogelijk toekomstige ontwikkeling van de Nederlandse wollenstoffenindustrie te meten, waarbij uitdrukkelijk vooropgesteld werd, dat de niet-meetbare factor nl. de wijze, waarop de ondernemers resp. groepen van ondernemers reageren, buiten beschouwing moest worden gelaten.

In het boek van de heer De Jaegher wordt, nadat eerst de wol geplaatst is binnen het raam van de globale economie van de zes landen en een gedetailleerde beschrijving van de wolindustrie van elk dier landen is gegeven, gesteld, dat er teveel imponderabilia zijn om zich aan een prognose te kunnen wagen. Toch doet de heer De Jaegher dit en wel voor de wolindustrie van de gehele Euromarkt. Hij baseert zich daarbij op de consumptiecijfers van 1955, de te verwachten groei van de bevolking en de stijging van het nationaal inkomen tot 1970, waarbij hij voor dit laatste studies uit Nederland, Duitsland en Frankrijk over dit onderwerp als uitgangspunt neemt, op de bezettingsgraad van de verschillende onderdelen van de wolindustrie, zoals hij die in het voorafgaande deel van zijn boek heeft becijferd, om dan tot de conclusie te komen, dat het vermoedelijk resultaat niet zo ongunstig zal zijn.

Enkele cijfers mogen illustreren hoe de heer De Jaegher tot zijn prognose is gekomen en tot welk resultaat deze leidt. Het aantal inwoners in 1970 in de E.E.G.-landen zal 175 mln. bedragen tegenover 162 mln. in 1955. De gemiddelde consumptie van wollen textielgoederen wordt getaxeerd op 1.317 gram per hoofd, waarbij overigens gewezen wordt op het feit, dat de consumptie sterk van land tot land varieert (Italië 910 gram per hoofd, Nederland 2.400 gram per hoofd).

Als gevolg van de bevolkingstoename en de stijging van het textielverbruik door de stijging van het nationaal inkomen, wordt getaxeerd, dat de consumptie in 1970 ca. 50 pCt. hoger zal liggen dan in 1955, waardoor bij ongeveer gelijkblijvende in- en uitvoerverhoudingen de navolgende produktiecijfers met de daarbij vermelde theoretische bezettingsgraden zouden worden verkregen:

	1955		1970	
	Produktie in tonnen	Bezettingsgraad	Produktie in tonnen	Bezettingsgraad
Kammerijen	147.000	55 pCt.	207.200	67 pCt.
Kamgarenspinnerijen	161.000	67 pCt.	233.020	85 pCt.
Kaardgarenspinnerijen	221.000	61 pCt.	331.500	80 pCt.
Weverijen	214.000	49 pCt.	321.000	62 pCt.

Men kan er over twisten of de benaderingswijze van de heer De Jaegher dan wel die van het E.S.I. de beste is. Ik geloof, dat het er op zich weinig toe doet, aangezien nu eenmaal de ondernemer uit de wolindustrie, voor wie deze

studies zijn verricht en de rapporten zijn gepubliceerd, onder bepaalde omstandigheden voor zijn eigen onderneming tot resultaten kan komen, die geheel afwijken van het algemene patroon. Bij het bepalen van zijn beleid kan hij echter bepaalde basisgegevens niet ontberen. Daarin zit juist de waarde van de bovengenoemde publikaties, die de ondernemer kunnen helpen bij de bepaling van de beslissingen, die hij moet nemen. Ik moge dan ook de hoop uitspreken, dat ook van het werk van de heer De Jaegher door de Nederlandse wolindustrie met de meest mogelijke aandacht kennis wordt genomen.

Tilburg.

Mr. Dr. B. J. M. VAN SPAENDONCK.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De banken zijn de 22 juni jl. aangevangen kasperiode goed begonnen: hun saldo bij De Nederlandsche Bank bedroeg die dag f. 524 mln., d.i. ongeveer f. 160 mln. meer dan het verplichte saldo. Op deze wijze kon tijdens het begin van de periode een appeltje voor de dorst worden gekweekt, dat naderhand — gezien de betalingen die nog voor de deur staan — te pas zal kunnen komen.

Eén van de oorzaken die tot een stijging van het tegoed der banken hebben geleid, verdient hier speciale vermelding. De Nederlandsche Bank heeft in de week eindigend 22 juni haar schatkistpapierportefeuille met ruim f. 16 mln. uitgebreid (tot f. 460 mln.), m.a.w. de markt heeft zich op het terrein der open markt-politiek bewogen. Het is opvallend dat de eerste transactie, die heeft plaats gevonden nadat de portefeuille van de Bank de zo lang begeerde aanvulling heeft verkregen (in verband met de F.B.U.-liquidatie), er niet op was gericht dit papier in de markt te plaatsen, en aldus de geldmarkt te draineren, maar juist het omgekeerde effect heeft beoogd, zodat de „masse de manoeuvre” nog een uitbreiding heeft ondergaan.

In de verslagweek hebben de gemeenten weer van zich doen spreken als vragers van kasgeldleningen (leningen met een looptijd korter dan 1 jaar), zodat de tarieven een stijging lieten zien. Zo werd voor 3-maands kasgeldleningen 2½ pCt. betaald, tegen 2³/₈ pCt. vorige week en 2 pCt. vorige maand. Mogelijkerwijs is er enig verband tussen enerzijds deze toegenomen vraag naar kasgeldleningen — waarvoor een maximumtarief van 2³/₄ pCt., gelijk aan het wisseldisconto, geldt —, en anderzijds de maatregel van de Regering krachtens welke de maximum-rente voor leningen met een middellange looptijd is verlaagd. Tot nog toe werden bij de rentegammavoorschriften alle leningen met een gemiddelde looptijd tussen 1 en 10 jaar over één kam geschoren: het rentepercentage mocht niet hoger zijn dan 4. De nieuwe bepalingen delen deze categorie vaste leningen echter in een viertal groepen in, elk met een eigen rentemaximum, oplopend van 2⁷/₈ pCt. voor leningen met een gemiddelde looptijd tussen 1 en 3 jaar, tot 4 pCt., als deze tussen 7 en 10 jaar is gelegen.

Het verschil tussen de rentemaxima voor kasgeldleningen en de meest kortlopende groep vaste leningen is dus zeer klein geworden, waardoor het voor de gemeenten moeilijker is gemaakt om rechtstreeks, buiten de Bank voor Nederlandsche Gemeenten om, leningen met een middellange looptijd te sluiten.

De kapitaalmarkt.

Wall Street heeft in de verslagweek een flink herstel te zien gegeven; het Dow Jones gemiddelde voor industrials is de recordstand al weer betrekkelijk dicht genaderd. Oorzaak hiervan is waarschijnlijk het economisch nieuws, dat blijvend gunstig is. Om slechts één voorbeeld te noemen: het indexcijfer van de industriële produktie bereikte in mei jl. 152 (1947/49 = 100), d.i. 6 punten meer dan de vorige piek en 26 punten (ruim 20 pCt.) meer dan de laagste stand tijdens de afgelopen recessie.

Blijkens de Nota inzake het economisch beleid verwacht de Nederlandse Regering, gezien het verhoogde ontwikkelingstempo in onze economie, een grotere druk op de kapitaalmarkt. Daarom zal het noch voor het Rijk noch voor de gemeenten mogelijk zijn in 1960 in dezelfde omvang een beroep op de kapitaalmarkt te doen als in 1959, aldus de Nota.

Wie kennis neemt van de talrijke emissie- en introductie-aankondigingen van de laatste tijd, kan al iets bespeuren van de door de Regering voorspelde grotere druk op de kapitaalmarkt, al gaat het tot nog toe om bescheiden bedragen. Wat de introducties aangaat, het betreft hier behalve een tweetal „Amerikaantjes”, de aandelen van een Nederlandse N.V. die tot nog toe een besloten karakter had (Van Heek Schuttersveld), een introductie overigens die met een aandelen-emissie gepaard gaat. Voorts kunnen onder het hoofd introducties nog de rentespaarbrieven ten laste van de Co-op worden genoemd, welke in de Prijscourant dus broederlijk verenigd zullen worden met de spaarobligaties Albert Heijn. Een bijzondere eigenschap van de rentespaarbrieven Co-op is, dat zij, van 1 februari 1964 af, permanent bij de debitrice ter verzilvering, tegen reeds thans vastgestelde prijzen, kunnen worden aangeboden, hetgeen een beperking van tussentijdse koersrisico's inhoudt. Dit systeem wordt ook bij de Amerikaanse savings bonds, uitgegeven door de Staat, gevolgd. In ons land daarentegen placht de mogelijkheid tot verzilvering beperkt te zijn tot slechts enkele data die een aantal jaren uit elkaar liggen (Rentespaarbrieven B.N.G.).

Wat de emissies betreft kunnen de uitgaven van „De Nationale”, De Meteor en de Vihamij worden genoemd, alsmede het feit dat Nationaal Grondbezit er na één dag toe moest overgaan de afgifte van $4\frac{3}{4}$ pCt. grondbrieven te staken, daar het doel — de plaatsing van f. 3 mln. — toen reeds was bereikt.

Ook de fusie-virus begint weer om zich heen te grijpen, evenals dit bijv. in Engeland het geval is. Nadat enige tijd geleden een bladzijde werd toegevoegd aan de geschiedenis van de concentratie van het bankwezen, toen Pierson, Heldring & Pierson een bod uitbracht op de aandelen van het Bankierskantoor Furnée, kwam in de verslagweek het bericht, dat het Kon. Ned. Zout-concern twee chemische bedrijven wil gaan overnemen, w.o. Albatros Superfosfaat.

Een gebied waarop de samenwerking tussen de E.E.G.-landen grote vorderingen heeft gemaakt — al is het in het E.E.G.-verdrag juist nogal stiefmoederlijk behandeld — is dat van het kapitaalverkeer. Symptomatisch hiervoor is het succes dat aan een aantal Europese beleggingsfondsen ten deel is gevallen. Eén hiervan — Eurunion — heeft sinds de oprichting in februari jl. 470.000 aandelen geplaatst. De activa bedragen thans ca. f. 45 mln. Van de aandelenportefeuille bestaat bijna 15 pCt. uit Nederlandse fondsen. Onder de vijf aandelen waarin het meest is belegd bevinden zich Philips, Koninklijke en Unilever.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	19 juni 1959	26 juni 1959
Algemeen		255	285	289
Internat. concerns		375	415	420
Industrie		174	205	209
Scheepvaart		151	148	151
Banken		138	161	164
Indon. aand.		103	123	124

Aandelen

Kon. Petroleum	f. 183,20	f. 157,60	f. 157,95
Unilever	452	553½	572½
Philips	493¾	626½	629¾
A.K.U.	262	347¾	349¾
Kon. N. Hoogovens	341	499	510
Van Gelder Zn.	193	225	230
H.A.L.	158½	153½	155¾
Amsterd. Bank	253½	279½	289½
Ver. H.V.A. Mij-en	131½	149¾	156¾

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.	59¾	59	59
3½ pCt. 1947	90½	92½	937/32
3½ pCt. 1955 I	87½	88¼	88
3 pCt. Grootboek 1946	88¾	90	89¾
3 pCt. Dollarlening	90¼	91½	91
4½ pCt. Nederland 1958	99½	100%	100½

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90¾	94	93¾
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 I/III	91½	87	87½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	93	91
3½ pCt. Philips 1948	95	96¼	96¼
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	88¼	88½
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	111½	112¼

New York

Aandelenkoersgemiddelde Dow Jones Industrials	588	625	639
--	-----	-----	-----

M. P. GANS.

STATISTIEKEN

PRODUKTIE-INDEXCIJFERS ¹⁾ (1953 = 100) ²⁾

Omschrijving	Jaar-gemiddelden		febr. 1958	mrt. 1958	april 1958	febr. 1959	mrt. 1958	april 1959
	1957	1958						
Aantal arbeidsdagen ³⁾ ..	23½	23½	22	23½	23	22	23	24
Algemene indexcijfers van de nijverheid ⁴⁾								
Algemene produktie- index	126	126	113	124	124	121	133	139
Idem, gecorrigeerd voor seizoen en lengte van de maand ⁵⁾			124	123	125	133	136	135
Indexcijfers per bedrijfs- klasse:								
Bouwmaterialen en aar- dewerk	122	114	94	97	112	86	114	127
Chemische nijverheid (excl. aardolieproduk- ten)	133	136	127	140	135	135	142	145
Leder- en rubbernijver- heid	123	120	113	122	114	123	137	139
Mijnbouw	105	110	99	113	108	105	113	115
Metaalnijverheid	137	138	125	139	135	141	153	161
Papierindustrie	130	129	116	123	125	131	138	.
Textielnijverheid	112	108	105	109	104	105	111	.
Gas, elektriciteit en water	138	141	140	151	136	153	153	143
Voedings- en genot- middelenindustrie ..	116	118	97	107	113	96	108	118

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ De wegingscijfers hebben betrekking op 1949.

³⁾ Onder arbeidsdagen worden verstaan alle dagen, met uitzondering van de zondagen, nieuwjaarsdag, 2e Paasdag, Hemelvaartsdag, 2e Pinksterdag en de beide Kerstdagen. Zaterdagen zijn als halve dagen geteld.

⁴⁾ Exclusief bouwnijverheid.

⁵⁾ Zie voor de berekeningswijze Statistische en econometrische onderzoeken, 4de kwartaal 1958.

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

**...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering**

DOOR RECLAME

kan men te veel
en ook te weinig uitgeven

★

De meeste mislukkingen
zijn vaak het gevolg van het LAATSTE

Maak gebruik van de rubriek

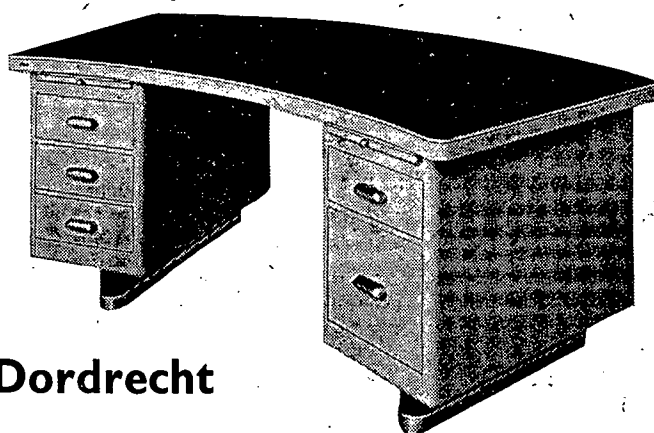
„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende
functies. Het aantal reacties, dat deze annonces
ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate
bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen
grote instelling is, die dit blad niet regelmatig
ontvangt en waar het niet circuleert!

Stalen meubelen

Brandkasten

Voor België:
Koninklijke Straat 222
Brussel

Dordrecht

TEXTIELFABRIEK „HOLLAND” N.V. ENSCHEDE

zoekt

ALGEMEEN DIRECTEUR

*Het bedrijf telt 750 werknemers
De producten dragen een modieus karakter
Een belangrijk deel van de productie wordt geëxporteerd*

Voor deze verantwoordelijke functie kan textielervaring van
belang zijn; deze is evenwel niet noodzakelijk.

Belangstellenden worden uitgenodigd eigenhandig geschreven
brieven, welke met de uiterste discretie behandeld zullen worden,
te richten aan de President-Commissaris, Dr W. T. Kroese,
Egbert ten Catelaan 26 te Almelo.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

vacatures

HERHAALDE OPROEPING

Westfries bureau voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek

Voor bovengenoemd bureau, te vestigen in Hoorn en opgericht door de gemeenten in Westfriesland, wordt gevraagd een

DIRECTEUR

met academische vorming in een der sociale wetenschappen.

Het bureau zal worden belast met het verrichten van sociaal-wetenschappelijke onderzoekingen in een gebied met ca. 90.000 inwoners.

Salaris naar gelang van ervaring en bekwaamheid nader overeen te komen.

Eigenhandig geschreven sollicitaties met uitvoerige inlichtingen (personalia, opleiding, praktische ervaring en referenties) binnen 14 dagen aan de voorzitter van bovengenoemd bureau — stadhuis — Medemblik.

Reeds eerder ingediende sollicitaties behoeven niet te worden herhaald.

Iets geheel nieuws!

Met ingang van 14 maart publiceert Bel-Bel 1 maal per maand een fonds-analyse over een periode van 10 jaar, verwerkt tot grafiek, waaruit indicaties zijn te halen met betrekking tot de koersbeoordeling

1e fonds: UNILEVER

2e fonds: PHILIPS

3e fonds: VLISCO

4e fonds: KON. PETROLEUM

VRAAGT GRATIS PROEFNUMMER AAN DE
ADMINISTRATIE AFD. 7 - POSTBUS 42 - SCHIEDAM

KWANTITEIT of KWALITEIT ?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep, in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

NATIONALE LEVENSVZERZEKERING- BANK N.V.

GEVESTIGD TE ROTTERDAM

UITGIFTE van:

**f 4.160.000.- aandelen, op naam,
à 100 %**

in aandelen van f 1.000.-

resp. onder-aandelen van f 500.-

waarop verplicht te storten 10%, delende in de winst over het boekjaar 1959 voor de helft en over volgende jaren ten volle.

De inschrijving op bovengenoemde aandelen met recht van voorkeur voor de tegenwoordige aandeelhouders, zal openstaan tot

DINSDAG 14 JULI 1959, DES NAMIDDAGS 4 UUR,

ten kantore van

de Heren R. MEES & ZONEN, te Rotterdam en 's-Gravenhage;

de ROTTERDAMSCHEN BANK N.V., te Rotterdam, Amsterdam
en 's-Gravenhage;

de Heren BEELS & CO. - DE CLERCQ & BOON HARTSINCK,
te Amsterdam,

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 26 juni 1959.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren, alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren van de statuten en van het laatste jaarverslag, zijn bij de inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

Rotterdam, 26 juni 1959.

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

ONDERLINGE VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

WET-RISICO

- a. Bedrijfs-w.a.-verzekering.
- b. Motorvoertuigverzekering (casco en w.a.)

w.a.-dekking voor alle motorvoertuigpolissen f. 500.000,- per gebeurtenis.
- c. Ongevallenverzekering voor inzittenden van personen-auto's.

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschadeverzekering.

Belangrijke besparingen op de tariefpremie voor industriële risico's.

Verzekerd bedrag 2 miljard gulden.

MOLEST-RISICO

- a. Molestverzekering ingeschreven bedrag ruim 7 miljard gulden.
- b. Stormverzekering verzekerd bedrag ruim 1 miljard gulden.

PENSIOEN-RISICO

Ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering van werknemers. Verzekerd bedrag 1 miljard 150 miljoen gulden.

Belegd vermogen 250 miljoen gulden.

Bij het 50-jarig bestaan van Centraal Beheer (januari 1959) is een gedenkboekje „Het hechte huis dat zelf-doen bouwde” uitgegeven. Exemplaren van dit gedenkboekje worden voorzover voorhanden op aanvraag gaarne toegezonden.